

Spomen područje Danica u kulturi sjećanja Koprivnice

Šeničnjak, Ivana

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University North / Sveučilište Sjever**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:122:817309>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-13**

Repository / Repozitorij:

[University North Digital Repository](#)

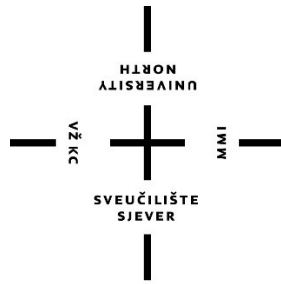
**Sveučilište
Sjever**

Diplomski rad br. 56_KOMD_2022

Spomen područje Danica u kulturi sjećanja Koprivnice

Ivana Šeničnjak, 2605/336

Koprivnica, rujan 2022. godine

Sveučilište Sjever

Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo

Diplomski rad br. 56_KOMD_2022

Spomen područje Danica u kulturi sjećanja Koprivnice

Studentica

Ivana Šeničnjak, 2605/336

Mentorica

Magdalena Najbar-Agičić, izv. prof. dr. sc.

Koprivnica, rujan 2022. godine

Prijava diplomskog rada

Definiranje teme diplomskog rada i povjerenstva

ODJEL	Odjel za komunikologiju, medije i novinarstvo		
STUDIJ	diplomski sveučilišni studij Komunikologija, mediji i novinarstvo		
PRISTUPNIK	Ivana Šeničnjak	MATIČNI BROJ	0336024559
DATUM	5.9.2022.	KOLEGIJ	Povijest u javnom prostoru
NASLOV RADA	Spomen područje Danica u kulturi sjećanja Koprivnice		
NASLOV RADA NA ENGL. JEZIKU	Danica Memorial Site in the Culture Memory of Koprivnica		

MENTOR	Magdalena Najbar-Agičić	ZVANJE	izv. prof. dr. sc.
ČLANOVI POVJERENSTVA	1. doc. dr. sc. Irena Radej Miličić		
	2. izv. prof. dr. sc. Gordana Tkalec		
	3. izv. prof. dr. sc. Magdalena Najbar-Agičić (mentorica)		
	4. doc. dr. sc. Željko Krušelj		
	5.		

Zadatak diplomskog rada

BROJ	56_KOMD_2022
------	--------------

OPIS:

Osnutkom NDH osnovan je i prvi ustaški logor Danica u Koprivnici 1941. godine, a postao je „ulaznica za smrt“ brojnih Srba, Židova, Roma i Hrvata koji su ubrzo iz Danice transportirani diljem NDH u druge logore gdje su najčešće i smrtno stradali. Cilj ovog rada je istražiti važnost sjećanja na logor Danicu i ulogu Spomen područja Danica danas. Nastoji se saznati koliko građani znaju o prvom ustaškom logoru Danica u Koprivnici i na koji način Koprivničanci njeguju kulturu sjećanja na žrtve tadašnjeg političkog režima. U radu su korištene metode teorijskog i empirijskog istraživanja te rad odgovara na sljedeća pitanja:

- Koliko građani znaju o povijesti prvog ustaškog logora Danica?
- Koje emocije kod građana izaziva spoznaja o djelovanju logora Danica?
- Uči li se u školama dovoljno o povijesnim događanjima na koprivničko-križevačkom području kad je u pitanju Drugi svjetski rat i prvi koncentracijski logor Danica?
- Treba li se ulagati više u Spomen područje Danica i isticati ga u javnom prostoru?
- Kakva je kultura sjećanja Koprivnice vezana uz Spomen područje Danica i na koji način se obilježava u Koprivnici?

ZADATAK URUČEN

POTPIS MENTORA

M. Najbar-Agičić

SVEUČILIŠTE
SJEVER

Predgovor

Veliko hvala mojoj mentorici dr.sc. Magdaleni Najbar-Agičić na ukazanom povjerenju, pruženoj pomoći, odvojenom vremenu, strpljenju i svim smjernicama pruženim u vrijeme izrade diplomskog rada.

Zahvaljujem svim predavačima Sveučilišta Sjever koji su, svatko na svoj način, dali doprinos mome obrazovanju. Zahvaljujem svima koji su me na bilo koji način motivirali i podržavali što je rezultiralo uspješnim završetkom jedne divne priče.

Na kraju posebna zahvala mojoj obitelji i prijateljima koji su vjerovali u mene, podržavali me i bodrili tijekom cijelog obrazovanja.

Hvala Vam!

Sažetak

Ubrzo nakon uspostave Nezavisne Države Hrvatske (NDH) osnovan je i prvi ustaški logor „Danica“ u Koprivnici 1941. godine, a postao je „ulaznica za smrt“ brojnih Srba, Židova, Roma i Hrvata-protivnika ustaškog režima koji su iz „Danice“ transportirani diljem NDH u druge logore gdje su najčešće smrtno stradali. Na tom mjestu 1970-ih uspostavljen je Spomen park koji je – iako nedovršen – djelovao do početka 1990-ih. Nakon toga je nastupilo razdoblje dulje od jednog desetljeća tijekom kojeg je „Danica“ bila zaboravljena, te doslovce zapuštena do 2005. godine. Ipak, do danas nije došlo do pune revitalizacije tog prostora.

Cilj ovog rada je analizirati diskurs o povijesnim događanjima vezanim uz Spomen područje Danica te saznati koliko građani znaju o prvom ustaškom logoru „Danica“ u Koprivnici i na koji način Koprivničanci njeguju kulturu sjećanja na žrtve tadašnjeg režima.

U prvom dijelu rada opisano je povijesno razdoblje u kojem je osnovan prvi ustaški logor 1941. godine, paralelno s povijesnim kontekstom osnivanja NDH te Narodnooslobodilačkom borbom protiv fašizma.

Drugi dio rada posvećen je prikazu osnutka logora „Danica“ u Koprivnici te se otkriva zašto je upravo u Koprivnici osnovan prvi ustaški logor i tko su odgovorni ljudi tog režima. U nastavku je prikazana organizacija uređenja prostora i nastambi logora te život zatočenika i (ne)briga o njima, tranzit logoraša i ispovijesti preživjelih zatočenika.

Uspostavom Spomen područja Danica bavi se treći dio rada u kojem je prikazana početna ideja te izrada projekta u dvije faze. Jedan dio je posvećen interijeru Spomen muzeja te izložbi poznatog umjetnika i akademika Zlatka Price, koji je osobna svjedočanstva u logoru „Danica“ prenio na 18 crteža koja su prikazana i u ovom radu. Također, važno je bilo dotaknuti se i eksterijera Spomen područja te ga usporediti s prijašnjim godinama.

Četvrti dio rada posvećen je istraživanju kulture sjećanja na događaje iz 1941. godine u Koprivničkom kraju pretraživanjem medijskih objava u digitaliziranoj zbirci *Glasa Podravine* 1981. godine i suvremenim lokalnim web portalima 2021. godine. Kroz empirijsko istraživanje anketnim upitnikom istraženi su stavovi građana vezani uz današnju kulturu sjećanja Koprivnice i Spomen područje.

Ključne riječi: NDH, Logor „Danica“, Spomen područje Danica, kultura sjećanja

Summary

Shortly after the establishment of the independent State of Croatia (NDH), the first Ustashi concentration camp Danica was established in Koprivnica in 1941. It became a “ticket for the death” of numerous Serbs, Jews, Roma and Croat-opponents of the Ustashi regime, which were transported from Danica throughout the independent State of Croatia to other camps where they were most often killed. At the site in the 1970 s, a memorial park was established which, although unfinished, operated until the beginning of the 1990 s. After that came a period of more than a decade during which “Danica” was forgotten and was literally neglected until 2005. However, there has been no full revitalization of this area to date.

The aim of this paper is to analyse the discourse on historical events related to the Danica memorial area and to find out how many citizens know about the first Ustashi concentration camp “Danica” in Koprivnica and how Koprivnica cultivates the culture of remembrance of the victims of the regime at the time.

The first part of the paper describes the historical period during which the first Ustashi concentration camp was established in 1941, parallel to the historical context of the establishment of the independent State of Croatia and the people's Liberation struggle against fascism.

The second part of the paper deals with the presentation of the establishment of the Danica camp in Koprivnica and reveals why the first Ustasha camp was established precisely in Koprivnica and who the responsible people of that regime are. The organization of the facilities and accommodation of the camps and the life of prisoners and (UN) care for them, the transit of internees and the confessions of surviving prisoners are presented below.

The establishment of the Danica memorial area deals with the third part of the paper showing the initial idea and project development in two phases. One part is dedicated to the interior of the memorial museum and the exhibition of renowned artist and academician Zlatko Price, who presented his personal testimonies at the “Danica” camp to 18 drawings shown in this work. It was also important to touch the exterior of the memorial area and compare it with previous years.

The fourth part of the paper deals with research into the culture of memory of the 1941 events in the Koprivnica region by searching for media releases in the digitised collection of voice of Podravina in 1981 and contemporary local web portals in 2021. Through empirical research, the questionnaire explored the attitudes of citizens regarding today's culture of remembrance of Koprivnica and the memorial area.

Keywords: NDH, concentration camp “Danica”, Danica memorial area, memory culture

Popis korištenih kratica

SFRJ	Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SSSR	Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika
NDH	Nezavisna Država Hrvatska
KPJ	Komunistička partija Jugoslavije
SKJ	Savez komunista Jugoslavije
AVNOJ	Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije
GUS	Glavni ustaški stan
UNS	Ustaška nadzorna služba
HSS	Hrvatska seljačka stranka
NOP	Narodnooslobodilački pokret
NOB	Narodnooslobodilačka borba
ZPTB	Zapovjedništvo Poglavnikove tjelesne bojne
MUP	Ministarstvo unutarnjih poslova
SIZ	Samoupravna interesna zajednica
HDZ	Hrvatska demokratska zajednica

Sadržaj

1.	Uvod.....	1
2.	Povijesno razdoblje u kojem je osnovan logor „Danica“	6
2.1.	Uspostava Nezavisne Države Hrvatske.....	7
2.2.	Narodnooslobodilačka borba.....	10
3.	Logor „Danica“	12
3.1.	Osnivanje logora „Danica“	13
3.2.	Uređenje prostora i nastambi logora	15
3.3.	Uhićenja i život zatočenika u logoru.....	16
4.	Spomen područje Danica	21
4.1.	Nastamba logoraša adaptirana u Spomen-muzej.....	24
4.1.1.	Izložba Zlatka Price: Ljudi iz logora „Danica“.....	26
4.2.	Eksterijer Spomen područja Danica	29
4.3.	Stanje Spomen područja Danica u novije vrijeme	32
5.	Spomen područje Danica u kulturi sjećanja Koprivnice.....	37
5.1.	Komemoracija 1981. godine	39
5.2.	Komemoracija 2021. godine	42
6.	Empirijsko istraživanje	45
6.1.	Analiza istraživanja	45
6.2.	Zaključak istraživanja	53
7.	Zaključak.....	55
	Literatura.....	57
	Tablice:.....	61
	Popis slika :	61
	Popis grafičkih prikaza:.....	62

1. Uvod

Kroz povijest pronalazimo razne kulture sjećanja, ljudi su oduvijek prenosili svoja sjećanja na određene događaje te su ih obilježavali obljetnicama, proslavama, podizanjem spomenika, komemoracijama itd., a time su održavali sjećanja na životu jer bi bez sjećanja na događaje i osobe jednostavno iščeznula kroz generacije. Da bi neki događaj ušao u povijest prvo mora ući u svijest ljudi, u njihovo sjećanje i pamćenje, zbog toga je potrebno razumjeti pojmove pamćenja i povijesti.

Između pamćenja i povijesti postoji razlika koja ih suprotstavlja jedno drugome. Naime, prema Pierru Nori „pamćenje je život koji stvaraju žive ljudske skupine, stalno je otvoreno dijalektici sjećanja i amnezije s nesvjesnim redovitim iskrivljivanjem, a podložno je upotrebama i manipulacijama. Pamćenje je proživljena spona sa sadašnjošću, zadovoljava se pojedinostima koje ga čine čvršćim, hrani se nejasnim, globalnim ili nepovezanim, simboličnim sjećanjima koja se preklapaju, dok je povijest problematičnija i nepotpuna rekonstrukcija onoga čega više nema, što se davno dogodilo, ali kao intelektualna i svjetovna operacija priziva analizu događaja i kritičku raspravu te pamćenje i sjećanja iz sigurne zone istjeruje na čistac i banalizira ih. Pamćenje može biti višestruko i razdijeljeno, kolektivno i pluralno te individualizirano, dok povijest pripada svakome i nikome što omogućuje univerzalnost i relevantnost“ (Nora 2006: 24-25).

Povremeni prolasci uz Spomen područje Danica u Koprivnici probudili su u meni znatiželju za istraživanjem povijesnih činjenica o logoru „Danica“. U razgovoru s vršnjacima nisam dobila potrebne informacije koje su me zanimale te me začudilo koliko se malo o tome priča među mladim ljudima. Zato je cilj ovog diplomskog rada potaknuti raspravu o povijesnim događanjima vezanima uz Spomen područje Danica, saznati koliko građani znaju o prvom ustaškom logoru „Danica“ u Koprivnici i na koji se način sjećanje na žrtve čuva od zaborava.

Knjižnica Fran Galović u Koprivnici ima zavidnu kolekciju knjiga o povijesti Podravine. Odabrala sam nekoliko autora čije su mi knjige poslužile kao glavna literatura rada, a to su Vladimir Šadek i Zvonimir Despot koji su se bavili ratom u Podravini, te knjige o logoru „Danica“ koje je napisao dr. sc. Zdravko Dizdar, čiji je dugogodišnji rad istraživanja logora „Danica“ rezultirao objavom triju svezaka knjige „Logor Danica u Koprivnici 1941.-1942.“. Prve dvije knjige izašle su 2017. godine s prikazom problematike logora „Danica“ od samog osnivanja do raspuštanja logora s popratnim drugim dijelom knjige br. 2 u kojoj se nalaze svi prikupljeni neobjavljeni dokumenti o ustaškom logoru „Danica“. Treći dio Dizdarove knjige izašao je 2021. godine, a u njemu su opisane tragične biografije i popis zatočenika u logoru. Ove knjige su uvelike

olakšale istraživanje za moj diplomski rad te sam zahvalna dr. sc. Zdravku Dizdaru koji je veliki dio svog života posvetio traganju za istinom o logoru „Danica“. Na objavi ovih knjiga radio je i dr. sc. Željko Krušelj te su i njegove zasluge značajne.

Kako bismo bolje razumjeli značenje logora „Danica“ valja se prisjetiti okolnosti njegova osnivanja i djelovanja. Naime, ubrzo nakon uspostave NDH u proljeće 1941. godine osnovan je i prvi ustaški logor „Danica“ na prostoru bivše tvornice kemijskih proizvoda „Danica“ po kojoj je logor dobio ime, a bio je otvoren do početka rujna 1942. godine. Kroz strahote i užase logora prošlo je oko 5.600 zatočenika. U literaturi se ne navode masovna ubojstva u logoru „Danica“, već se tvrdi da su zatvorenici otpremani u druge logore diljem NDH gdje su najčešće smrtno stradali.

Osnivanjem Narodnooslobodilačkog pokreta (NOP), koji je zapravo bio antifašistički pokret pod vodstvom Komunističke partije, započeo je partizanski rat koji je na kraju doveo do pobjede nad okupatorskim snagama koje su djelovale na ovom prostoru u Drugom svjetskom ratu. Sjećanje na NOP dobilo je poseban značaj u socijalističkoj Jugoslaviji, jer je drugo zasjedanje AVNOJ-a, održano 29. studenoga 1943. godine, označeno kao „začetnik socijalističke Jugoslavije“. Proleterske brigade NOR-a ideološki i vojno su se suprotstavljale obnovi kapitalističke monarhističke države, a Josip Broz Tito je s partizanima izgrađivao tu svijest i u najtežim ratnim okolnostima formiranjem antifašističkih vijeća kao zakonodavnih organa vlasti, te osnivanjem vojnih formacija. Formiravši AVNOJ i antifašistička vijeća republika, Tito je NOR-u dao karakter legalne borbe, a državi u nastajanju zakonski oblik i institucionalnu uređenost te je federalna država dobila legitimitet federalnih jedinica kao izraz slobodne narodne volje. U novoj federalnoj državi Tito je izgrađivao ideologiju bratstva i jedinstva naroda te institucije jedinstva (kulturne, društvene i političke). Također, nasuprot buržoaskoj klasnoj državi Tito je proklamirao besklasnu proletersku državu u formi narodne republike (Komšić 2009: 31-32). To je jedna strana priče. Druga je – koju ne smijemo zaboraviti – ta da je na tom narativu gradio legitimitet svoje vlasti koja nije bila demokratska i uspostavio režim koji ne smijemo nekritički samo hvaliti.

Godine 1947. osnovan je Savez boraca Narodnooslobodilačkog rata koji je okupio nekadašnje partizanske borce i one koji su ih podržavali, a jedan od njegovih glavnih ciljeva bilo je čuvanje i njegovanje tradicija i sjećanja na NOR. Savez udruženja boraca Narodnooslobodilačkog rata (SUBNOR) zbrinjavao je materijalno i financijski ratne vojne invalide, siročad, obitelji palih partizanskih boraca, ali vodio je i brigu o reintegraciji preživjelih partizana u civilni život nakon rata. Od kad je osnovan Savez boraca, među njegovim glavnim prioritetima bilo je organiziranje aktivnosti vezanih za čuvanje sjećanja, podizanje spomenika iz rata i organiziranje brige o

grobovima iz rata. Suradivali su s muzejima i pedagoškim institucijama kako bi javnosti predstavili ratnu prošlost (Karge 2014: 19-21). SUBNOR je u socijalističkoj Jugoslaviji bio jedna od najutjecajnijih institucija koja je podupirala politiku Komunističke partije, pomagala je i u vođenju politike povijesti čiji je temelj bio isticanje zasluga partizana za vrijeme Drugoga svjetskog rata.

Kako bi što bolje razumjeli pozadinu priče Spomen područja Danica moramo se upoznati s povijesnim činjenicama te kulturom sjećanja u Podravini. Kao i drugdje u Jugoslaviji u prvim poslijeratnim godinama naglasak je bio na obilježavanju partizanskih borbi te palih boraca. Tek u zadnjim desetljećima socijalističkog razdoblja više se pažnje posvećivalo civilnim žrtvama. Kada je u pitanju „Danica“, o uređenju spomen područja počelo se raspravljati tijekom 1970-ih. Prva faza organizacije Spomen područja obavljena je do 1981. godine, a druga faza uređenja još nije počela. Spomen muzej je već dugo zatvoren i služi kao spremište za Etnografski odjel gradskog muzeja, a nekada je privlačio posjetitelje svojim izložbama. Jedna od izložbi koja se mogla pogledati 1981. godine u Spomen muzeju prikazana je i u ovom radu, a to je grafička mapa "Ljudi iz logora Danica". Radi se o crtežima poznatog umjetnika i akademika Zlatka Price (1916.-2003.) koji je uoči rata uhićen i interniran u logor „Danica“, a kasnije svoja svjedočanstva iz logora prenosi na papir, a njegovi crteži govore više od tisuću riječi.

Početak 1990-ih godina dolaskom Hrvatske demokratske zajednice na vlast njezin predsjednik Franjo Tuđman imao je ideju „svehrvatskog pomirenja“ koja se temeljila na okupljanju cjelokupne hrvatske nacije s ciljem ostvarenja „višestoljetnog sna“ stvaranja samostalne hrvatske države. Njegova ideja takvih nastojanja omogućila je vraćanje one povijesti koja je za vrijeme SFRJ-a bila potisnuta i zabranjena, pri tome se misli na NDH i ustaški pokret. Tuđman je bio partizanski oficir i nije mu bila namjera rehabilitacija ustaštva, ali su početkom rata mnogi smatrali da je „žestoko hrvatstvo prijeko potrebno u obrani Hrvatske“. Tako su nazivi nekih ulica preimenovani s ciljem zaboravljanja antifašističke i partizanske prošlosti, a spomenici su postali oruđe pomoću kojih se prezentiralo javnosti čega i kako se sjećati (Banjeglav 2012: 95-96). Spomenici partizanskog pokreta koji su komemorirali NOB postali su nepoželjni u dominantnom povijesnom narativu te su prošli put od simbola pobjede nad fašizmom do samog simbola propale komunističke diktature (Cipek 2009: 161). Neki spomenici su uklonjeni sa svojih početnih lokacija, tu je dobar primjer spomenik „Izvidnica“ kipara Ivana Sabolića kojeg su tadašnje gradske vlasti HDZ-a premjestile s glavnog gradskog trga u Koprivnici na Spomen područje Danica. Možemo pretpostaviti da je 1990-ih „Danica“ u Koprivnici pala u zaborav jer se stanovnici grada zapravo nerado sjećaju da je u njihovom susjedstvu djelovao logor, a primarno

žrtve tog logora nisu bili pripadnici vlastite nacije. Upravo suprotno: pripadnici vlastite nacije bili su progonitelji.

Đerić (2008: 84) tvrdi da je za identitet društva neophodno zajedničko tumačenje povijesnih događanja i doživljenoga, stoga i uspjeh zajednice ovisi o načinu pamćenja i komemoriranja povijesnih događaja. Ernest Renan je davne 1882. godine istaknuo da su zaborav i povijesne greške bitne u stvaranju nacije i da je suština nacije da pojedinci imaju puno toga zajedničkog, ali da im je zajedničko i to da zaboravljaju mnoge stvari. Ipak prema Renanovom uvidu ljudska zajednička patnja ujedinjuje mnogo više nego radost.

Također, svako društvo ima mit koji je dio određene kulture, a kultura naroda kao i njegov identitet, rezultat je međudjelovanja s drugim kulturama i narodima u prošlosti i sadašnjosti, koji se zadržavaju ponajprije u polju doživljaja, te kao rezultat posebnih povijesnih okolnosti. Političari često koriste nacionalne mitove za političku misao i uzimaju ih kao podlogu djelovanja te pomoću njih upravljaju kolektivnom sviješću i masovnim iracionalnim impulsima, instrumentalizirajući ih u svrhu stjecanja i očuvanja položaja i moći. Tako su se, primjerice, opravdanja za počinjene zločine pronalazila u „višim ciljevima“. Mit može biti narativ koji pretendira na nacionalnu svijest te na istinu o povijesnim događajima. (Badurina 2013: 83-84)

Provedenim istraživanjem kroz povijesnu arhivu novinskih članaka objavljenih u *Glasi Podravine* i suvremenih lokalnih internetskih medijskih portala napravljena je usporedba kulture sjećanja Koprivnice vezana uz Spomen područje Danica iz razdoblja otvaranja muzejskog postava 1981. godine na 40. obljetnicu osnivanja Spomen područja 2021. godine i na 80. obljetnicu osnutka logora. Također, empirijskim istraživanjem kroz anonimnu anketu doznajemo kako ispitanici ocjenjuju znanje o prvom ustaškom logoru „Danica“ u Koprivnici i žele li nastaviti čuvati sjećanje na žrtve fašizma. Nadalje, određene su četiri hipoteze koje će kroz empirijsko istraživanje biti potvrđene ili opovrgnute.

H1 - Građani smatraju da premalo znaju o povijesti prvog ustaškog logora „Danica“

H2 - Građani podržavaju inicijativu obnove i ulaganje u Spomen područje Danica

H3 - Građani nisu zadovoljni izvještavanjem o povijesnim događanjima na koprivničko-križevačkom području za vrijeme Drugog svjetskog rata

H4 - Građani smatraju da bi trebalo u školama više učiti o povijesnim događanjima na koprivničko-križevačkom području za vrijeme Drugog svjetskog rata

Svakako, pogrešne odluke koje su ljudi u Drugom svjetskom ratu donosili te time prouzročili brojna stradanja nevinih ljudi ne smijemo zaboraviti, a ovaj rad je doprinos tomu. Također, kroz rad se mogu vidjeti komemorijalne prakse koje provode građani Koprivnice kako bi odali počast žrtvama tadašnjeg političkog režima.

Stoga bih citirala sadašnjeg gradonačelnika Koprivnice Mišela Jakšića koji je 2022. godine pri obilježavanju Dana antifašističke borbe poslao snažnu poruku građanima:

Drugi svjetski rat definitivno je crna mrlja u svjetskoj povijesti, stoga se svake godine i okupljamo na Spomen području Danica kako bi odali počast svim žrtvama fašističkog režima. Temelji antifašizma su vrlo važni jer zbog njih danas imamo modernu i samostalnu Republiku Hrvatsku, kao i cijelu Europsku uniju. Na ovaj način u svijet šaljemo snažnu poruku da ne smijemo dozvoliti da se zlo više ikada ponovi jer živimo u jako teškim i specifičnim vremenima. To su vremena u kojima je samo jedna mala iskra dovoljna da se vratimo na fašističke postavke.¹

¹ <https://koprivnica.hr/novosti/polaganjem-vijenaca-i-paljenjem-svijeca-obiljezen-dan-antifasisticke-borbe/>
(datum pristupa 10.9.2022.)

2. Povijesno razdoblje u kojem je osnovan logor „Danica“

Napadom Njemačke na Poljsku 1. rujna 1939. godine započeo je Drugi svjetski rat. U napadu je pokorena i podijeljena Poljska između Njemačke i SSSR-a, a nakon toga Njemačka je nastavila nizati osvajanja te zauzela Dansku, Norvešku, Luksemburg, Nizozemsku, Belgiju i Francusku, pokušali su osvojiti i Veliku Britaniju, ali im to nije uspjelo te su odustali od invazije. Tijekom 1940-godine sklopljen je Trojni pakt Njemačke, Italije i Japana kojem su ubrzo pristupile Mađarska, Slovačka i Rumunjska, a zatim i Bugarska. Pristupanje Trojnom paktu potpisale su također jugoslavenske vlasti, no uslijedio je vojni puč, promjena vlasti i povlačenje te odluke. Njemački vođa Adolf Hitler negativno je reagirao na vojni puč u Kraljevini Jugoslaviji 27. ožujka 1941. godine kojim je zbačena Vlada te je donio odluku da će vojno uništiti Jugoslaviju i bez najave šalje Sile osovine 6. travnja u napad (Šadek 2017: 59).

U ranu zoru 7. travnja 1941. godine započeo je rat na podravsko-prekodravskom području prodorom njemačke 14. oklopne divizije iz Mađarske u Prekodravlje preko mosta na Dravi u Botovu za Drnje i Koprivnicu. Brojni Podravci domoljubi i antifašisti usprotivili su se pružajući otpor, tako su prilikom obrane minirali most na Dravi u Botovu, a nakon njega i druge mostove kako bi spriječili dolazak Nijemaca. Iako su zapovjednik pješadije Savske divizije brigadni general Miloš Ožegović i zapovjednik IV. Armijske oblasti general Pantelije Jurišić organizirali obranu, Nijemci su u kasnim poslijepodnevnim satima već bili u samoj Koprivnici. Vrhovna komanda Kraljevske jugoslavenske vojske tražila je da se organizira protunapad, ali zbog nedostatka ljudstva i opreme u tom naumu nisu uspjeli, a njemačke su jedinice nastavile napredovati te su razbile preostale dijelove Kraljevske vojske na koprivničkom području. To su između ostalog uspjeli i zato što Koprivničancima u pomoć nije došao obećani 39. pješački puk. Do 10. travnja njemačka vojska zauzela je cijelu Podravinu (Despot 2007: 22-25).

Napad na Jugoslaviju započeo je bombardiranjem Beograda 6. travnja 1941. godine od strane njemačke vojske i njezinih saveznika, tada su njemačke trupe ušle u zemlju iz Bugarske, a talijanske trupe iz Albanije te je već 10. travnja uslijedio proboj sjevernih granica i ulazak u Zagreb. Prije napada Hitler je odlučio razbiti državnu zajednicu Jugoslaviju te na jednom dijelu teritorija osnovati hrvatsku državu. Njegovi predstavnici su ostvarili kontakt s Vladkom Mačekom koji nije pristao na suradnju s Nijemcima te je ostao lojalan Jugoslaviji. Nakon toga su sile Osovine bile „prisiljene“ osloniti se na ustaše koje su podržavali Talijani (Steindorff 2006: 173-174). Rat koji je započela nacistička Njemačka i njezini saveznici na Kraljevinu Jugoslaviju rezultirao je 17.

travnja 1941. godine slomom jugoslavenske vojske, okupacijom i podjelom zemlje (Dizdar 2017: 24).

2.1. Uspostava Nezavisne Države Hrvatske

Kako tvrdi L. Steindorff (2006: 174), Ante Pavelić tituliran je poglavnikom ustaškog pokreta nakon proglašenja kraljeve diktature te je emigrirao u Italiju i formirao ustaški pokret 1930. godine. Ustaše su pripadnici hrvatske separatističke nacionalističke i terorističke organizacije, koja se organizirala nakon proglašenja diktature kralja Aleksandra I. Karađorđevića. Također, smatra se da u ideološkom i organizacijskom pogledu ustaška organizacija ima korijene i prije uvođenja diktature, točnije nakon atentata na hrvatske zastupnike u Narodnoj skupštini u Beogradu 20. lipnja 1928. godine.²

Ustaški pokret u početku nije dobivao podršku od njemačke strane, a u Trećem Reichu 1934. godine zabranjeno je njihovo djelovanje zbog izbjegavanja napetosti s Jugoslavijom. Ustaše su zajedno s Unutarnjom makedonskom revolucionarnom organizacijom izveli atentat na kralja Aleksandra u Marseillesu, a potom je Pavelić uhićen u Italiji. U Jugoslaviji je i sam naziv ustaškog pokreta bio zabranjen, ali je pokret i dalje imao poneke simpatizere kao nekadašnjeg časnika Slavka Kvaternika koji je po ulasku njemačkih trupa u Zagrebu u ime poglavnika Ante Pavelića 10. travnja 1941. godine proglasio Nezavisnu Državu Hrvatsku (Steindorff 2006:174).

Nacistički Treći Reich, zbog svojih interesa, poduzeo je sve mjere kako bi u potpunosti nadzirao vlasti Nezavisne Države Hrvatske, te da se preko nje jača njemačko gospodarstvo i njegova opskrba sirovinama. Nijemci su samim time bili stvarni pokretači terora. Ne samo da nisu poduzimali ništa kako bi spriječili ustaške zločine, za što su imali mogućnosti, već su ih poticali te ih i sami surovo provodili, a takav teror bio je primjetan i u logoru „Danica“ (Dizdar 2017: 25).

² *Ustaše*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. URL: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=63437> (Datum pristupa: 26. rujna 2022.)

Vijest o proglašenju NDH brzo se proširila na sjeverne dijelove zemlje koji su već bili okupirani. Neki od kroničara tih krajeva zabilježili su taj datum kao „najznamenitiji dan u novijoj povijesti hrvatskog naroda“ te su Hrvati koprivničkog kraja s radošću dočekali proglašenje NDH s nadom i očekivanjem da su se zauvijek riješili velikosrpskog terora (Dizdar 2017: 24-25).

Istaknuti hrvatsko-američki ekonomist i vojni povjesničar J. Tomasevich (2010) navodi da je bio izražen kontrast između ulaska Nijemaca u Srbiju i njihovog ulaska u Hrvatsku. Nijemci su započeli rat s Jugoslavijom napadom na Beograd i bombardiranjem, te su ubili preko 3000 civila i napravili velike materijalne štete, a nakon dolaska u Hrvatsku, točnije u Zagreb, dočekani su kao osloboditelji te nema sumnje da je veliki dio zagrebačkog stanovništva vidio ustašku državu kao oslobođenje od srpske vladavine.

Pavelić se 15. travnja 1941. godine vratio u Zagreb iz Italije s ostalim ustašama, među kojima su bila dvojica Koprivničanaca Mijo Bzik i Martin Nemeč, a već sljedeći dan imenovao je novu vladu u Banskim dvorima u Zagrebu. Vrhovni organ ustaške organizacije bio je Glavni ustaški stan (GUS). Ante Pavelić kao poglavnik i šef države donosio je zakone i najvažnije političke odluke u državi, a bio je i zapovjednik oružanih snaga, dok se Ustaška nadzorna služba (UNS) bavila obavještajnim radom te imala ulogu nadzora nad cjelokupnim radom ustaških i državnih dužnosnika (Šadek 2017: 60-61).

Steindorff (2006: 177) navodi da se u unutarnjem sustavu NDH razvio snažan kult ličnosti oko Ante Pavelića, a da bi zadržao vlastitu poziciju 1942. godine isključio je iz vladajućeg kruga Slavka Kvaternika i njegova sina Didu, jer se Dido Kvaternik kao šef ustaške policije kompromitirao snažnom i nevjerojatnom okrutnošću koju su zamijetili i njemački promatrači.

Od samog početka Nezavisne Države Hrvatske, započela je brutalna te nacionalistička politika prema Židovima, Romima i Srbima, a što je rezultiralo progonima, zatvaranjima, ubojstvima i otimanjem imovine. Sve je to utjecalo na imidž vladajućih ustaša koji su s vremenom imali sve manju podršku stanovništva te se takva vlast mogla održati samo nasiljem i zastrašivanjem (Feletar i Petrić 2020: 159).

Vlast NDH vladala je po uzoru na Treći Reich te je prihvatila nacionalsocijalistička rasna tumačenja, zbog toga su se u svibnju i lipnju 1941. godine donijeli rasni zakoni i zakonske odredbe, a najpoznatije su bile *Zakonska odredba o državljanstvu*, *Zakonska odredba o rasnoj pripadnosti* i *Zakonska odredba o zaštiti arijske krvi i časti hrvatskog naroda*. Odmah po proglašenju akata

počele su deportacije i likvidacije Židova, Roma, Srba i Hrvata koji se nisu htjeli složiti s ustaškom politikom.³ Ustaška politika djelovala je pod sloganom „očuvanje čiste hrvatske nacije“, a plan je bio „očistiti od nehrvatskih elemenata“ Nezavisnu Državu Hrvatsku. Na udaru su se našli i oni Hrvati koji nisu podržali ustašku politiku, a označeni su kao izdajnici „čistog“ hrvatstva. Posebno sistematični i oštri teror vršio se nad komunistima i pristašama NOP-a. Teror nad svim „nepodobnim elementima“ pratile su pljačke javne i privatne imovine (Dizdar 2017: 39).

Režim NDH, kao i ostali fašistički režimi, karakteriziran je spremnošću na nasilje, već u samom osnivačkom programu pokreta koji je započeo kao teroristička udruga. U prvim mjesecima vlasti NDH i ustaša isticalo se neobuzdano nasilje koje je ponekad izmicalo kontroli državnog vodstva. Neformalne grupe su često divljale te se obrušavale i na hrvatsko pučanstvo. Nedugo zatim formirano je „organizirano nasilje“ koje je bilo usmjereno protiv izopćenih grupa i pojedinaca, protiv Židova i Srba (Steindorff 2006: 179).

Slika 2.1. Nezavisna Država Hrvatska

Izvor: <https://studentski.hr/vijesti/na-danasnji-dan/osnovana-nezavisna-drzava-hrvatska> (pristupljeno 20.08.2022.)

³ *Nezavisna Država Hrvatska*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=43670> (datum pristupa 12.9.2022.)

Nezavisna Država Hrvatska prostirala se na području Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Srijema (slika 2.1), brojila je oko 6.500.000 stanovnika, od kojih 3.300.000 Hrvata katolika, dok su oko 30 posto stanovništva bili Srbi, a nešto više od oko 10 posto bosanski Muslimani. Ustaški pokret imao je svoju glavnu zadaću koju su isticali i prije samog rata, a to je izbavljanje hrvatskog naroda iz za njega neprihvatljivog jugoslavenskog tj. velikosrpskog sustava (Dizdar 2017: 24).

Prvi razlog razočarenja kod ljudi bilo je saznanje da je Nezavisna Država Hrvatska postojala samo na papiru, a u stvarnosti je bila podređena Italiji i Njemačkoj. Drugi razlog je bila spoznaja o okrutnosti režima, primjerice objavljivanje plakata o „strijeljanim i obješenim protivnicima i nedužnim taocima“ po ulicama, dok je treći razlog bio ekonomski slom u ljetu 1941. godine kada su već mnogi bili na rubu gladi (Goldstein 2008: 225).

2.2. Narodnooslobodilačka borba

Nakon napada Trećeg Reicha na Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika 22. lipnja 1941. godine SSSR mijenja svoj stav prema ratu, koji je do tada smatran „imperijalističkim“. Također, 22. lipnja 1941. godine kod Siska je osnovan prvi partizanski odred koji je bio početak organizirane narodnooslobodilačke borbe na hrvatskom području, a već 4. srpnja 1941. godine KPJ je donijela odluku o podizanju oružanog sukoba (Šadek 2017: 141).

Na području NDH, mnogi su s odobravanjem dočekali uspostavu nove države, ali su se i brojni građani svih slojeva i nacionalnosti razočarali u novu vlast te su mnogi bili ugroženi od režima NDH (Dizdar 2017: 24-25). Kako su mnogi građani bili razočarani režimom NDH osnovan je partizanski pokret. Narodnooslobodilački pokret bio je zapravo antifašistički pokret pod vodstvom Komunističke partije te je osnovan kako bi se narod oslobodio od okupatorskih snaga koje su djelovale u Drugom svjetskom ratu.⁴ Prilikom obilježavanja 75. godišnjice od oslobođenja Zagreba i pobjede nad fašizmom u Europi, partizanski pokret u Hrvatskoj istican je kao vrlo razvijen. U *Jutarnjem listu* navodilo se da je „na području Hrvatske ustrojen 71 partizanski odred i 64 brigade, više nego u ostalim dijelovima jugoslavenskog pokreta zajedno. Od 30 divizija NOVJ-a – 18 ih je bilo hrvatskih, od 11 korpusa – 6! Od rujna 1942. Hrvatska je imala razmjerno

⁴ *Narodnooslobodilački pokret* (NOP) Istrapedia.

<https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/370/narodnooslobodilacki-pokret-nop> (datum pristupa 20.8.2022.)

najrazvijeniji partizanski pokret u Europi, s nacionalnim sastavom od oko 80 posto Hrvata i 20 posto Srba.“⁵

U Podravini su djelovale tri partizanske grupe: Bjelovarska, Kalnička i Javorovačka, a do stanovništva Podravine dolazili su na način da su se komunisti vozili autima i kroz prozor bacali izrađene letke na kojima su prenosili poruke ljudima, te su ih pozivali na ustanak, da im se pridruže i podignu oružje protiv „hitlerovsko-musolinijevske fašističke rulje koja je pljačkala cijelu Europu“ te da slijede put oslobođenja kroz put partizanskih odbora (Šadek 2017: 141-143).

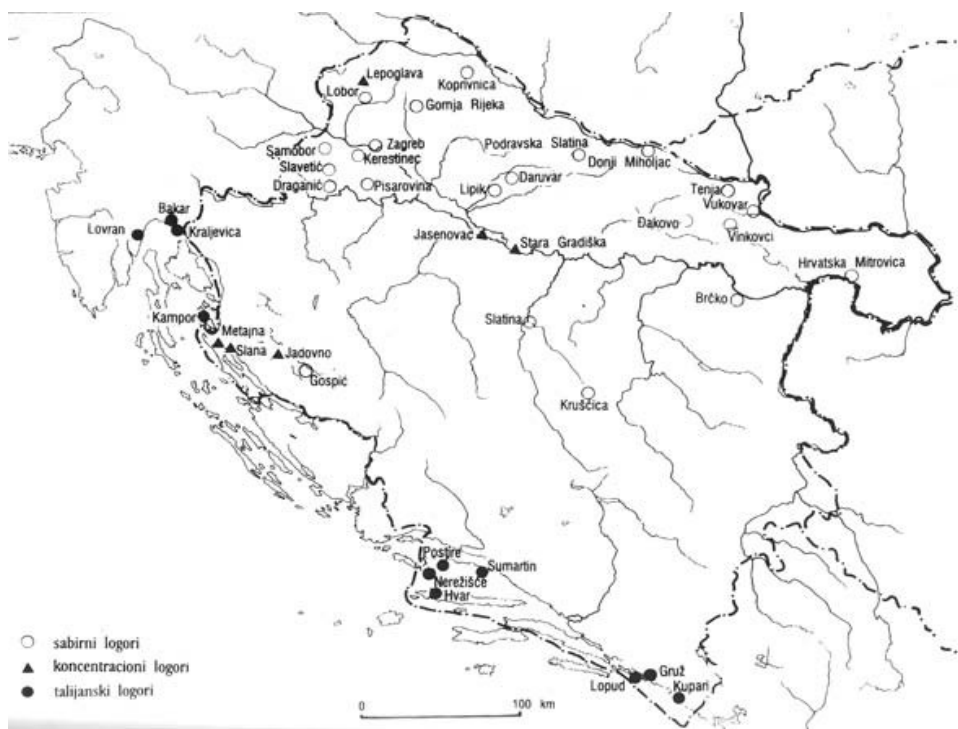
Partizanski pokret na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine u ratnim naporima imao je značajnu ulogu u antihitlerskoj koaliciji, a – zahvaljujući vojnim uspjesima – na Drugom zasjedanju AVNOJ-a 29. studenoga 1943. godine u Jajcu proglašena je nova Jugoslavija kao državna zajednica ravnopravnih naroda koja će pružiti punu ravnopravnost Srba, Hrvata, Slovenaca, Makedonaca i Crnogoraca tj. ravnopravnost među Srbijom, Hrvatskom, Makedonijom, Crnom Gorom te Bosnom i Hercegovinom.⁶

⁵ <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/zasto-se-hrvati-srame-svog-antifasizma-75-godina-od-oslobodenja-zagreba-i-pobjede-nad-fasizmom-u-europi-10287904> (datum pristupa 20.8.2022.)

⁶ *Svjetski ratovi*. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. (Datum pristupa: 13.9.2022.) <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=59137>

3. Logor „Danica“

Prve logore ustaše su formirali na brzinu i s mnogo improvizacije te su tako nastali logori: „Danica“ u Koprivnici, Gospić, Jadovno, Slano, Matejna na Pagu, Kruščica kod Travnika i Jastrebarsko, a tek su u drugoj fazi započeli organiziranu izgradnju jasenovačkih logora. Logori su se dijelili na sabirne, sabirno-radne, odgojno-radne i useljeničko-iseljeničke (Deverić i Fumić, 2008: 26). Na karti su prikazani svi logori od 1941. do 1945. godine u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj (slika 3.1). U istraženim literaturama vidljivo je da je logor „Danica“ bio prvi ustaški logor na području Nezavisne Države Hrvatske, a u nastavku rada prezentirane su osnovne informacije o logoru „Danica“.

Slika 3.1 Karta logora od 1941.-1945. u NDH

Izvor: <https://www.jusp-jasenovac.hr/Default.aspx?sid=5321> (pristupljeno 20.08.2022.)

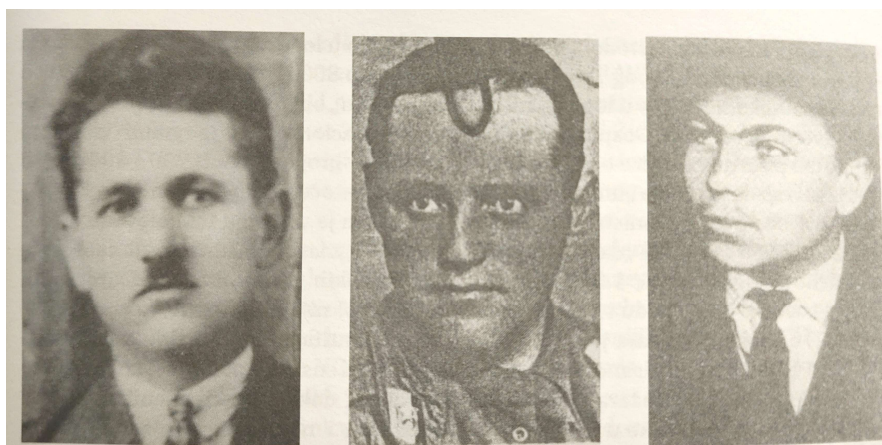
Povjesničar Z. Dizdar navodi da logor „Danica“ ne možemo svrstati u klasični koncentracijski logor već je imao obilježja sabirnog, radnog i koncentracijskog logora. U tom logoru se nisu vršila masovna ubojstva zatvorenika već su oni otpremani u druge logore diljem NDH gdje su najčešće smrtno stradali (Šadek 2017: 72). Ž. Krušelj ističe kako je Dizdar istražio i dokazao da su u koprivničkom logoru ubijena „samo“ tri logoraša, dok za njih desetak postoji sumnja da se to dogodilo, ali dokaza nema. Iako „skromna“ statistika odgovara „neoustaškim propagandistima“,

Dizdar kroz svoja istraživanja i prikaz brojnih biografija i svjedočenja psihičkog i tjelesnog zlostavljanja dokazuje okrutnost i bešćutnost ustaškog režima (Dizdar 2020: 5-7).

3.1. Osnivanje logora „Danica“

Ubrzo nakon osnutka NDH, u travnju 1941. godine osnovan je i prvi logor „Danica“ kod Koprivnice. Prema autorima istražene literature datumi osnivanja se ne podudaraju, neki navode da je osnovan 15. travnja, neki 19., a neki pak 29. travnja 1941. godine. Ustaške vlasti osnovale su prvi koncentracijski logor „Danica“ samo tri kilometra udaljen od Koprivnice uz cestu i željezničku prugu prema Mađarskoj. Logor „Danica“ često su nazivali i logor Drnje zbog blizine istoimenog mjesta. Logor se nalazio na prostoru stare tvornice kemijskih proizvoda „Danica“ koja je prestala s radom 1937. godine (Šadek 2017: 72).

Kad pogledamo političku situaciju koja je bila na hrvatskim prostorima za vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, kasnije Kraljevine Jugoslavije, zamjetno je da je upravo na koprivničkom području od 1929. do 1941. godine bio izražen žestoki državni teror prema Hrvatima te hrvatskim nacionalistima – ustašama, a tako i prema komunistima. Bilo je za očekivati da će uslijediti brojna uhićenja kad su ustaše i komunisti na taj teror odgovorili nasiljem, tada je dolazilo i do zlostavljanja, suđenja i upućivanja na robiju, ali i političkih ubojstava. Sve je to utjecalo na odluku novih ustaških vlasti u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj da baš zbog toga u ovom kraju osnuju prvi ustaški logor (Dizdar 2020: 539). Nezanemariva je vjerojatno i činjenica da je u okolici bilo nastanjeno srpsko stanovništvo.

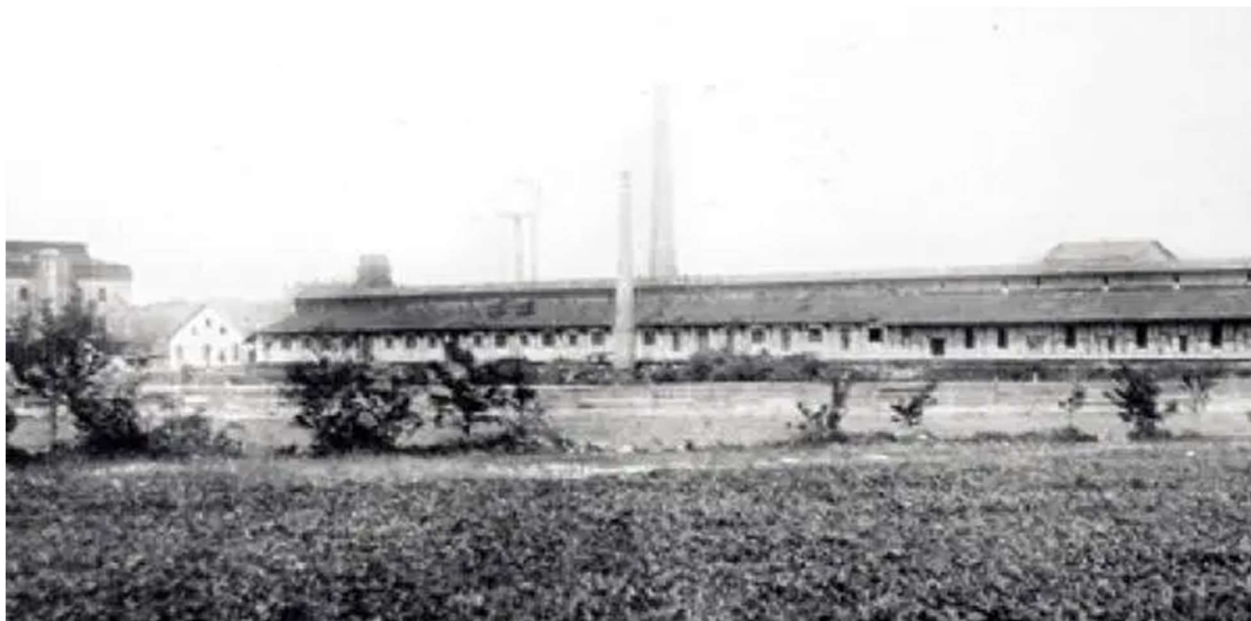

Slika 3.2 Martin Nemeč, Stjepan Pižeta i Mijo Bzik

Izvor: Dizdar Z. (2017:92). *Logor Danica u Koprivnici 1941.-1942.*

Po tvrdnjama Slavka Kvaternika zapovjedi za osnivanje logora došle su od Ante Pavelića, a prema njegovoj zapovjedi Dido Kvaternik ih je provodio u djelo. Kvaternik je 15. travnja 1941. godine postavljen za povjerenika javnog reda i sigurnost u Zagrebu, a 18. travnja 1941. godine za ravnatelja Ravnateljstva za javni red i sigurnost NDH. Ravnateljstvo za javni red i sigurnost bavilo se organizacijom i planom logora „Danica“, a Martin Nemeć je plan realizirao. Prema matičnom listu Zapovjedništva Poglavnikove tjelesne bojne (ZPTB-a) Stjepanu Pižetu dodijeljen je položaj zapovjednika u „sabiralištu logora Danica“. Također, na dužnost su u Koprivnicu došli ustaški emigranti: poručnik Martin Nemeć, razvodnik Pavao Vidović, rojnik Josip Dadić te ustaše Stjepan Ramić, Stjepan Karoglan, Jure Budimlić i Tomo Posezi. Martin Nemeć je tada postavljen za povjerenika Glavnog ustaškog stana za grad i kotar Koprivnicu (Dizdar 2017: 56-58).

Ante Dobrila Pepo, borac Moslavačkog partizanskog odreda i publicist, prepričava da je Martin Nemeć revno izvršavao zadatke dobivene od Ante Pavelića, Eugena Kvaternika-Dide i njihovih suradnika Pelca i Schreiberera, te je tako dobio zadatak pronaći pogodan teren za logor na području sjeverne Hrvatske. Nemeć je obilazio Novigrad Podravski, Sokolovac i rudnik u Glogovcu, ali se ipak odlučio za napuštenu zgradu tvornice kemijskih proizvoda na Danici. Oduzeo je ključeve službeniku Danice Valku Dubravcu te naredio pražnjenje prostorija u kojima su bili smješteni radnici. Za primanje prvih zatvorenika bila je osposobljena jednokatnica s četiri stana, jedna drvena baraka, konjušnica, zgrada s pet soba, laboratorij s dvije sobe, te glavna hala dužine 240 i širine 36 metara (Slika 3.3) (Dobrila 1983: 26).

Slika 3.3 Napuštena tvornica Danica pretvorena u Prvi ustaški logor NDH

Izvor: <http://povijest.net/2018/?p=3030> (pristupljeno 20.08.2022.)

Područje Koprivnice izabrano je za prvi ustaški logor zbog političkih razloga jer je taj kraj u Hrvatskoj sjeverno od Save bio najviše izložen državnoj, po ustašama, velikosrpskoj represiji te je to bio ključni razlog da se u Koprivnici osnuje logor. Također, bivša tvornica „Danica“ pružala je brojne mogućnosti svojim položajem uz željezničku prugu, veličinom prostora, te blizinom gradu (Dizdar 2017: 58-59).

3.2. Uređenje prostora i nastambi logora

Logor je bio vrlo primitivno uređen, većina objekata, zgrada i skladišta bila je u lošem pa čak i ruševnom stanju jer je tvornica „Danica“ bila napuštena od 1937. godine. Prvi logoraši od 18. do 24. travnja obavljali su poslove uređenja prostora, zgrada i drugih objekata za smještaj uprave, logorske straže te budućih zatočenika. Uređenje je nastavljeno postupno kako su stizale sve veće skupine zatočenika. Uprava je zatvorenike raspoređivala prema političkom i nacionalno-vjerskom ključu te po zanimanjima, a žene su bile izdvojene u posebnu zgradu. U isto vrijeme postavljena je žica oko logora, a kod glavnog, drugog ulaza i izlaza postavljena je ustaška stražarska služba, kao i na nekoliko mjesta unutar logora, dok je na kuli vodotornja bila je stražarska osmatračnica. Logoraši su u skupinama spavali na podu od zemlje i betona, neki na podu od dasaka, a pojedinci koji su imali sredstava nabavili su slamu te na njoj spavali. Logoraši su sami čistili svoje logorske nastambe, neki su to činili usporedno s vanjskim radovima. Adam Sejanić iz Tuzle, koji je 7. lipnja 1941. godine stigao u logor prepričao je kako je izgledala njihova svakodnevnica: „Mi smo morali čistiti nužnike, kopati jame za nužnike, zatrpavati šančeve kod Drave i kod groblja, zatim smo kod pojedinih seljaka obavljali poljske poslove, ribali patose u sobama, čistili krug itd.“ (Dizdar 2017: 60-63).

Prema evidencijama Ustaškog povjereništva broj stražara se konstantno povećavao, od 25. travnja do 24. srpnja 1941. godine kroz logor je prošlo 106 ustaša u stražarskoj službi, od kojih 96 stražara, dok su ostali bili njihovi nadređeni i tehničko osoblje (Šadek 2017: 74-75). Ustašama su pomagali naoružani članovi nekadašnje Seljačke zaštite koji su u većem broju pristupili ustaškom pokretu.⁷

⁷ <http://povijest.net/2018/?p=3030> (datum pristupa 20.8.2022.)

3.3. Uhićenja i život zatočenika u logoru

Krajem travnja 1941. godine u logor „Danica“, uz internirane zatvorenike iz Koprivnice, počeli su pristizati prvi veći transporti iz drugih mjesta. Prvi transport od 500 Srba stigao je preko Zagreba iz Grubišnog Polja. Logoraš Stevo Hukavec o tome kaže: „Jednog popodneva koncem aprila 1941. godine oko 17 sati pristigao je prvi transport od desetak vagona sa oko 300 ljudi. To su bile prve žrtve koje su stigle u logor: Srbi, Židovi i komunisti pohapšeni na sektoru Grubišnog Polja, o kojima je sljedeći dan pisala ustaška štampa, da je u sektoru Grubišnog Polja uhapšeno 500 četnika. Tako je otvoren prvi zloglasni koncentracioni logor te vrste u našoj zemlji“ (Dobрила 1983: 26).

Uhićenja u Koprivnici nizala su se po kriteriju kao „nepoćudni“, a to su bili uglavnom Srbi, prvenstveno željezničari, ali bio je tu i manji broj Hrvata i Židova. Prema dokumentima u travnju 1941. godine u logoru „Danica“ evidentirana su 662 zatočenika. Tijekom svibnja 1941. godine u logor „Danica“ počeli su pristizati brojni transporti iz gotovo svih kotareva NDH (Dizdar 2017: 87-93).

Za napomenuti je da se svakodnevno vršio transport zatočenika u logor „Danica“ iz cijelog bjelovarskog okruga, ali i iz Like, Bosne pa čak i iz zapadne Srbije. Tim je tempom logor uskoro popunjen s oko tri tisuće zatočenika. Nakon što je tadašnji ministar Andrija Artuković izvršio inspekciju logora „Danica“ provedena je reorganizacija logora, uveden je najstroži nadzor i pojačana straža, kako bi se spriječio bijeg iz logora te onemogućila komunikacija s obližnjim stanovnicima (Dobрила 1983: 26).

Nemoguće je utvrditi broj logoraša koji su prošli kroz logor „Danica“, knjige su većinom uništene, ostalo je sačuvano tek nekoliko stranica. Martin Kokor koji je bio logorski blagajnik izjavio je da je u logoru bilo ukupno oko 5.600 zatočenika.⁸ Po političkoj pripadnosti najbrojniji su bili članovi i glasači političkih stranaka i organizacija (Jugoslovenska radikalna zajednica, Jugoslovenska nacionalna stranka, četnička organizacija, Jugoslovenski sokol i dr.), nakon njih po brojnosti su slijedili komunisti, članovi SKOJ-a te pripadnici SDS i HSS-a. Židovi su bili zatvarani u logore isključivo zbog svog podrijetla.

⁸ <https://www.antifasisticki-vjesnik.org/hr/kalendar/4/15/183/> (datum pristupa 20.8.2022.)

U logoru „Danica“ zatočenici su dolazili s područja 80 kotareva (od 142 kotara u NDH) i s područja 21 velike župe (od ukupno 22 župe).⁹

Logor „Danica“ bio je sabirni i tranzitni logor, a većina logoraša je transportirana u druge ustaške logore poput Jasenovca, Nove Gradiške, Slana, Metajna i druge.¹⁰

Slika 3.4 Grupa logoraša na Danici 1941. godine (Muzej Koprivnice)

Izvor: <https://hrcak.srce.hr/file/340733> (pristupljeno 20.08.2022.)

Pri samom dolasku logoraši su bili upoznati s načinom života u logoru, kod samog ulaska osjetili su kundake pušaka po svojim leđima i glavi, neki su bili toliko ozlijeđeni da su ih drugi zatočenici nosili u barake. Uz to su stražari često vezali logoraše žicom i noću ih izvodili van nastambe te ih vraćali ozlijeđene. U tim noćnim „posjetima“ isticali su se sinovi Martina Nemeca i Nikola Herman, a prema izjavama preživjelih logoraša najviše su tukli intelektualce i domaće Koprivničance koje su stražari i ustaše poznavali. Prema izjavama svjedoka najviše je stradao dr. Željko Selinger i pop Adam Marin. Sinovi Martina Nemeca često su dolazili na dnevno postrojavanje logoraša te su se jašući na konjima zalijetali u postroj logoraša. (Horvatić 1975: 43-55).

⁹ <https://cih-chre.org/logor-danica-koprivnica/#/ms-16/1> (datum pristupa 21.8.2022.)

¹⁰ <http://www.maz.hr/2021/04/21/prvi-ustaski-sabirni-logor-danica/> (datum pristupa 20.8.2022.)

Službenik bivše tvornice „Danica“ Valko Loborec, od kojeg je Nemeć uzeo ključeve tvornice, također je svjedočio odnosu ustaša prema zatočenicima te je naveo kako je taj odnos bio brutalan i drzak uz stalne provokacije, a često je noću čuo plač i zapomaganje mučenih zatočenika. Izjavio je i da je Nikola Herman, koji je naslijedio Nemeca na mjestu povjerenika, javno strijeljao dvojicu zatočenika. Prema svjedočanstvima preživjelih logoraša navedeno je kako je Herman bio okrutan kao i Nemeć te da je povodom rođendana Ante Pavelića strijeljao jednog mladića pred postrojenim zatočenicima. Križevčanin dr. Ante Šumanović svjedočio je o strahotama i mučenju tijekom dva mjeseca provedena u logoru „Danica“, isticao je kao i Loborec Nemčeve sinove, kako je jedan od njih mlatio logoraše volovskom žilom, a da je zastupnik Marin bio svakodnevno pretučen te ga je mlađi Nemeć natjerao da pase travu. Svjedok Stevo Petrović iz Plavšince tvrdio je da je vidio strijeljanje deset zatočenika i da je on pokopao petoricu od njih (Šadek 2017: 76-80).

Tihomir T. Prodanović kroz svoja sjećanja prikazuje odnos ustaša prema njemu i ostalim zatočenicima u logoru „Danica“: „... očistili smo magacine i nadisali se otrovne prašine za ceo život. Plevimo travu po napuštenom terenu fabrike. Prenosimo neupotrebljive otpatke opeka s jednog mesta na drugo po Hitlerovom modelu mučenja ljudi „praznim radom“. Muče nas monotonim delatnostima i traže povode za nova mučenja. Zloglasni Brico postaje u tom traženju motorizovani janičar: zaleće se motociklom na grupe logoraša i tako iživljava svoju ustašku vlast. A ljudi, dostojanstveni i neizazovni, mirni kao da nisu živa bića, stoički podnose sve udarce, i po telu i po dostojanstvu, kao da su ceo život učili školu otpora i pasivne borbe.“¹¹

Problemi oko prehrane zatočenika bili su svakodnevni jer prehrana zatočenika nije bila financirana iz državnog proračuna. te je 7. svibnja 1941. godine Nemeć dobio zapovijed od MUP-a NDH za „zapljenu novca i dragocjenosti“ od zatočenika u logoru, a što je trebalo poslužiti za njihovo uzdržavanje. Nemeć je te zapovjedi izvršavao, a Herman nastavio kad je preuzeo dužnost. MUP-u NDH nisu dostavljeni popisi s oduzetim novcem i dragocjenostima niti izvješće u što su bili utrošeni, te je smijenjen upravitelj logora Ivan Horvat. Martin Kokor je tvrdio da on kao blagajnik Danice nije primao nikakve predmete od zatočenika ili vodio o tome kakve evidencije, već je o tome osobno vodio brigu Martin Nemeć sa svojim sinovima, Nikolom Hermanom i

¹¹ <http://jadovno.com/arhiva/tihomir-t-prodanovic-secanja-na-ustaski-logor-danicu.html> (datum pristupa 21.8.2022.)

Ivanom Horvatom. Navodi da su svi predmeti bili pohranjeni kod Nemeca. Dakle, novac i dragocjenosti koje su se uzimale od logoraša umjesto za prehranu završili su kod pojedinih ustaških dužnosnika i rukovodstva logora. Logorašima je od sredine svibnja 1941. godine dozvoljeno povremeno primati pakete s prehrambenim namirnicama, što im je znatno pomoglo u prehrani, bez obzira što su pakete najprije pregledali te dio uzimali rukovoditelji i straža. Branko Bojčić iz Grubišnog Polja (logoraš od 29. travnja do listopada 1941. godine) navodi: „Hranu smo dobivali jedanput dnevno, i to u 17 sati malo vode i u njoj kuhana dva tri komadića krumpira. Pakete sa hranom i odjećom, koje su nam porodice slale nismo dobili, njih su ustaše između sebe dijelile.“ Uroš Miletić iz Sarajeva (logoraš od 14. rujna 1941. do 1. ožujka 1942. godine) navodi da su hranu dobivali jedanput dnevno, malo kruha i graha ili krumpirovu juhu. Neki su imali i drugačije mišljenje kao npr. Milan Stamenković koji je nakon boravka u Gospiću i Jastrebarskom utvrdio da je u logoru „Danica“ postupanje prema logorašima još i dobro, usporedivši ga s postupanjem u drugim logorima, navodi da je u logoru „Danica“ dobivao na dan jedan kuhani obrok i pola kilograma kruha, ali smatra da je to zato jer je u logoru bilo dosta Hrvata (Dizdar 2017: 97-102).

U logoru „Danica“ bila je organizirana i zdravstvena služba koja je pomogla logorašima pa nije bilo većih bolesti i zaraze, s obzirom na toliki broj ljudi na malom prostoru i teške okolnosti. Tvornički vodovod je donekle ostao upotrebljiv jer bi inače izbile teže bolesti i zaraze. Službeni liječnik logora bio je Martin Široki iz Koprivnice, no kako je on rijetko dolazio u logor, logoraši su bili prepušteni liječnicima koji su također bili zatočeni u logoru (Dizdar 2007: 187-212).

U Zagrebu je odlučeno da iz Danice počne otprema zatočenika u druge logore, te je 30. lipnja 1941. godine krenuo prvi transport od sedam vagona s oko 280 logoraša iz Danice za Gospić i u novoosnovane logore Jadovno, Slana i Metajna na otoku Pagu, a zatim je uslijedilo još pet-šest transporta u Gospić. Prema službenim podacima u logoru „Danica“ na dan 15. srpnja 1941. godine bilo je 2.656 logoraša.

U noći 22./23. srpnja 1941. godine uhićeni su i deportirani u logor „Danica“ gotovo svi koprivnički Židovi koji su već sljedećeg dana otpremljeni za Zagreb te Gospić, a preživjeli su prebačeni preko logora Jastrebarsko u logor Kruščicu. Muškarci su transportirani u Jasenovac, a žene i djeca u njemački Auschwitz, gdje su gotovo svi stradali. Krajem srpnja i početkom kolovoza 1941. uhićeni su i zatočeni Romi u logor „Danica“ te su kasnije otpremljeni u logor Jasenovac gdje su likvidirani. Tako su nestale gotovo u cijelosti koprivničke židovske i romske zajednice (Dizdar 2017: 648-649).

Za logor „Danica“ postoji poimenični popis za 4.348 logoraša, od kojih 3.902 muškarca, 369 žena i 107 djece. Po nacionalnosti je bilo 2.830 Srba, 812 Židova, 504 Hrvata, 125 Roma, 30 Muslimana, 15 Crnogoraca, 13 Slovenaca, pet Mađara, četiri Ukrajinca, tri Čeha, tri Makedonca te dva Rusa i jedan Rumunj. Z. Dizdar nastavkom istraživanja dolazi do brojke od 3.723 ili 84,76% stradalih osoba koje su prošle kroz logor „Danica“. Navodi da je čak 2.167 ili 58,20% logoraša stradalo u logoru Jadovno (uključujući Gospić i logore Slano Metajna na otoku Pagu) od kojih su 1.950 bili Srbi, 170 Židova, dok su ostali bili Hrvati i nekoliko Crnogoraca te pripadnika drugih nacionalnosti. U logorima Jasenovac i Stara Gradiška je oko 770 stradalih logoraša Danice, od kojih uglavnom Romi te Hrvati, Židovi i Srbi. Oko 300 logoraša Danice, uglavnom Židova, izgubilo je život u njemačkim logorima, najviše Auschwitzu. Ostali su stradali u drugim logorima te zagrebačkim zatvorima i privremenim logorima, a za dio stradalnika nedostaje dokumentacija. Iako u logoru „Danica“ nije bilo masovnih ubijanja, za trojicu logoraša pouzdano se utvrdilo da su tamo izgubili život, dok se za još desetak logoraša pretpostavlja da su tu mogli izgubiti život (Dizdar 2017: 650).

Lokacija logora „Danica“ koji je bio smješten u blizini grada možda je jedan od glavnih razloga što u logoru nije bilo masovnijih zločina jer se za svaki događaj unutar žice ubrzo saznalo i izvan nje, a ti događaji su itekako utjecali na raspoloženje naroda pa i jačanje partizanskog pokreta. Zacijelo je i to utjecalo na odluku ustaške vlasti da raspusti logor „Danica“ (Despot 2007: 36). U logoru „Danica“ ostala je nekolicina logoraša od kojih je većinu u logor uputio Kriminalni odsjek na izdržavanje vremenske kazne te se time smanjio i broj logorske straže, čime se postavilo pitanje svrsishodnosti opstanka logora „Danica“ te je 1. rujna 1942. godine logor raspušten (Dizdar 2017:166-167). Godine 1943. logor „Danica“ je bombardiran te su neki objekti srušeni (Hajdarović 2014).

Poslije rata suđeno je nekolicini uhvaćenih bivših rukovoditelja i logorskih stražara koji su osuđeni na smrt, među njima je bio i Martin Nemeč koji je uhvaćen, osuđen na smrt te je 17. ožujka 1947. godine javno izvršena njegova egzekucija vješanjem i to baš na prostoru bivšeg logora „Danica“ (Dizdar 2017: 167).

4. Spomen područje Danica

Od 1975. godine intenzivno se razmišljalo i raspravljalo o dostojnom memorijalnom centru zvanom Spomen park na „Danici“, kasnije prozvanim „Spomen područje na Danici“.

U lokalnim novinama Glas Podravine iz tog razdoblja pronađeni su članci iz kojih saznajemo o počecima tog projekta. Prijedlog Samoupravnog sporazuma iznijela je Samoupravna interesna zajednica kulture, a u njemu se govorilo o formiranju i udruživanju sredstava za ostvarivanje programa investicija od 1976. do 1980. godine u kojem je naglašen prioritet investicijskih ulaganja u spomen područje logora „Danica“. Rješenjem Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture Spomen područje logora „Danica“ zaštićeno je kao spomenik NOB-a. Također, u novinskom članku se navodi plan za spomen područje, izrađena je povijesna dokumentacija te će se u suradnji s Regionalnim zavodom za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu pristupiti izvedbi idejnih projekata. Na taj bi način Spomen područje Danica dobilo veliki značaj u njegovanju tradicija NOB-a.¹²

Spomen područje Danica postalo je bogatije za još jedan eksponat, usko vezan za ratnu i poslijeratnu povijest koprivničkog kraja. Naime, Općinski odbor SUBNOR-a pokrenuo je inicijativu da se dopremi jedna lokomotiva. Radi se o lokomotivi iz serije „125“ koja je u koprivničku ložionicu stigla uoči samog rata te je vezana uz događaje što su se zbivali na području Koprivnice. U vrijeme formiranja logora „Danica“ dopremila je brojne kompozicije s logorašima. Uoči samog oslobođenja Koprivnice lokomotiva je bila onesposobljena te nije bila u „pogonu“ u vrijeme burnih događaja 1943. godine. No, poslije rata je radila skoro bez prekida i teško je bilo zamisliti poslijeratni privredni razvoj ovog kraja bez udjela spomenute lokomotive, a poseban značaj je imala prilikom eksploatacije šljunka. Zato nije ni čudno da je Savez boraca došao na ideju da se Spomen područje Danica upotpuni ovim eksponatom.¹³

¹² Zajedničkim sredstvima do objekta kulture. *Glas Podravine*, (33), 13.8.1976. str. 6.

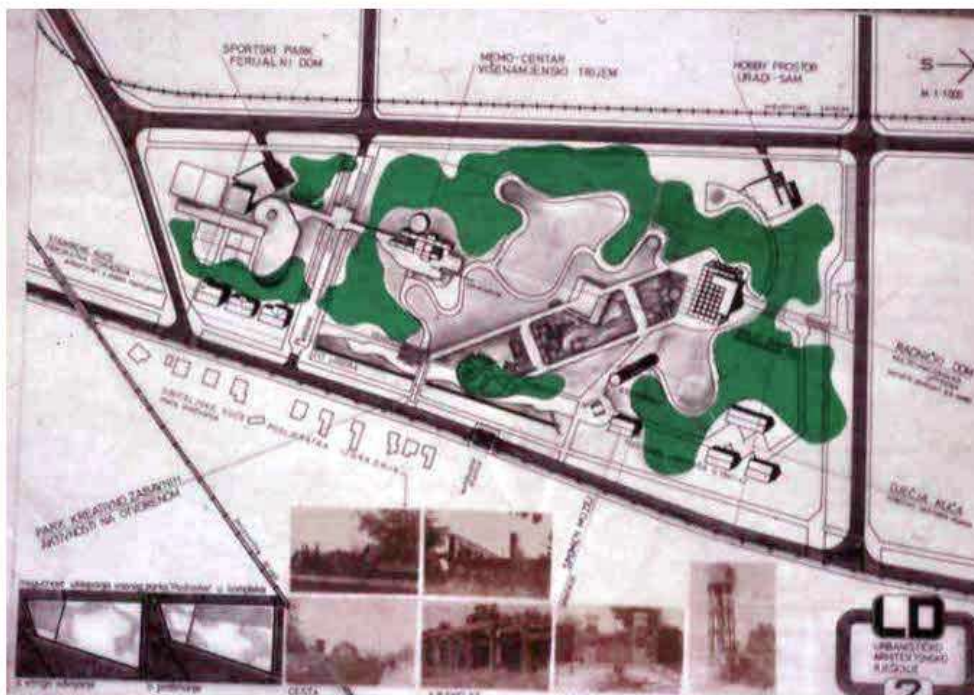
URL: <https://library.foi.hr/dbook/novine.php?C=20&godina=1976&broj=000033&page=006&upit=danica> (datum pristupa: 9.10.2022.)

¹³ Na posljednjem kolosjeku. *Glas Podravine*, (5), 30.1.1976. str. 1.

URL: <https://library.foi.hr/dbook/novine.php?C=20&godina=1976&broj=000005&page=001&upit=danica> (datum pristupa: 9.10.2022.)

Uskoro je kod Samoupravne interesne zajednice kulture Koprivnica osnovan Odbor za uređenje Danice te je 1977. godine angažiran ing. arh. Lenko Pleština iz Zagreba kako bi projektirao spomen područje. Idejni i provedbeni projekat je izrađen te usvojen 1979. godine (Horvatić 1981: 6-8). Više maketa i prijedloga iznio je ing. arh. Lenko Pleština (Slika 4.1 i 4.2)¹⁴

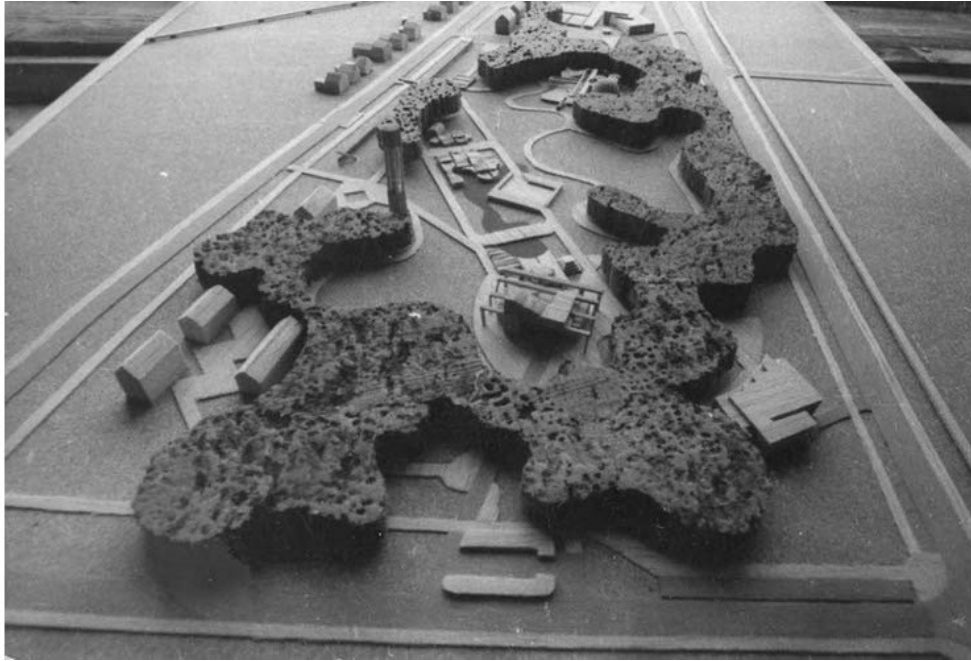
Projekat je predvidio dvije etape: prva faza se odnosila na restauraciju postojećih objekata s predviđenim rokom dovršetka do 4. srpnja 1981. godine, kada se slavila 40. godišnjica ustanka naroda i narodnosti Jugoslavije. U drugoj fazi gradnje obuhvaća se gradnja novih objekata: „memocentar“, objekti za sport i rekreaciju, ali to će još pričekati naveo je Franjo Horvatić u *Muzejskom vjesniku* 1981. godine (Horvatić 1981: 6-8).

Slika 4.1. Prijedlog projekta - nacrt

Izvor: http://www.lenkoplestina.com/projects/03_koprivnica/c101.htm (pristupljeno 22.08.2022.)

¹⁴ http://www.lenkoplestina.com/projects/03_koprivnica/c101.htm (datum pristupa 22.8.2022.)

Slika 4.2. Prijedlog projekta – maketa

Izvor: http://www.lenkoplestina.com/projects/03_koprivnica/c101.htm (pristupljeno 22.08.2022.)

Prvom fazom obuhvaćeno je oko 7200m² istočnog dijela spomen područja uz postojeću prometnicu. Na toj površini nalazili su se materijalni ostaci bivšeg logora: nastamba logoraša, vodotoranj i zid logora koji će se restaurirati ovim projektom. Nadalje, da bi se omogućila realizacija projekta – kako navodi tadašnji ravnatelj Muzeja grada Koprivnice - bilo je potrebno premjestiti ulaz u vojni park Podravke s istočne na sjevernu stranu te da se asfaltni plato smanji (Horvatić 1981: 6-8).

U Muzejskom vjesniku *Glasilu muzejskog društva sjeverozapadne Hrvatske* navode se zahvati u okviru prve faze uređenja Spomen područja Danica (Horvatić 1981: 6-8):

a) unutrašnji prostori:

- nastamba logoraša se adaptira u Spomen-muzej,
- vodotoranj se sanira, te ostaje vizuelni signum spomenpodručja, odnosno spomen tvorničke arhitekture početkom 20. stoljeća,
- donji dio se adaptira u izložbeno-prodajni radni odjel.

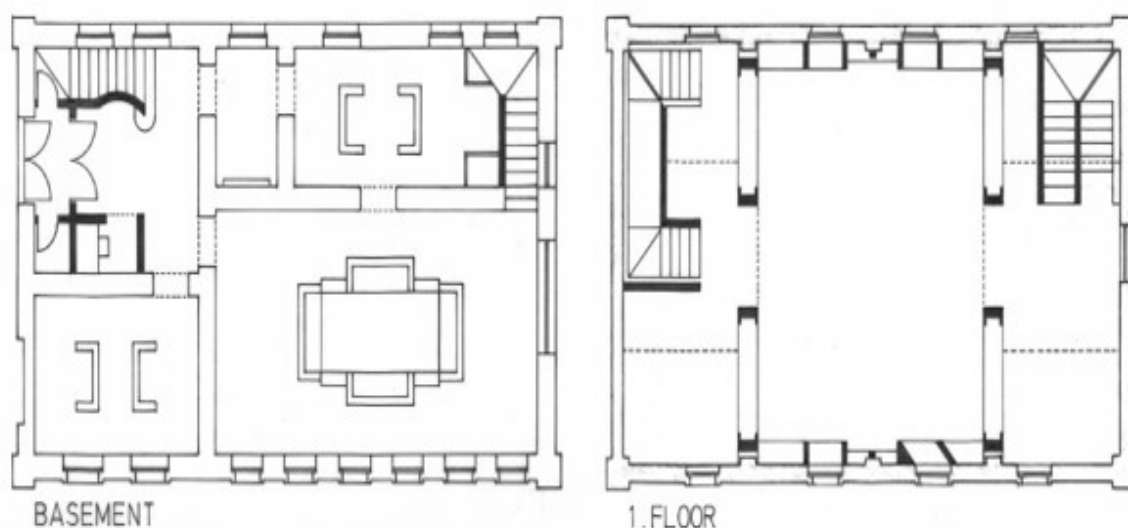
b) vanjski prostor:

- staza žrtava fašizma, između postojećeg zida logora i skulpturalnog motiva sa spomen-pločama na kojima su imena logoraša,

- ulazni plato u spomen područje,
- trg pred spomen muzejom i prostor prema vodotornju,
- park sa obnovljenom šetnicom.

4.1. Nastamba logoraša adaptirana u Spomen-muzej

Najveći zahvat se vidio na objektu bivše konjušnice gdje je objekt adaptacijom morao riješiti sintezu arhitektonskog-muzeografskog posla te postići da ispod mirnog i sumornog vanjskog plašta otvara unutrašnjost prostora u mnogostrukosti rješenja. Tako je objekt konjušnice, metodom funkcionalizacije svake prostorne jedinice maksimalno iskorišten te je time dobio mogućnost za dinamičku igru elemenata, slobodu muzeografskog rasporeda i ritmičko smjenjivanje prostornih segmenata (Špoljar 1982: 174-179). Memorijalni muzej je također projektirao Pleško, a nacrt unutrašnjosti prizemlja i prvog kata prikazan je na slici 4.3.

Slika 4.3. Nacrt unutrašnjosti Spomen-muzeja

Izvor: http://www.lenkoplestina.com/projects/03_koprivnica/c101.htm (pristupljeno 22.08.2022.)

S južne strane postavljen je ulaz u Spomen-muzej (slika 4.4) te se na praznom pročelju oblikuje skulpturalni ulazni portal. U objektu se, osim oblikovanja skulpturalnog stepeništa ništa nije mijenjalo u rasporedu, na ulazu uz stepenište se nalazilo par natpisa u granitni monolit sa simboličkim značenjem, a najmanja prostorija se koristila za pohranu garderobe, instalacije rasvjete i boravak čuvara (Horvatić 1981: 6-8). Za postizanje boljeg efekta, te stvaranje osjećaja stanovite tajanstvenosti koristilo se svjetlo (slika 4.5), koje je funkcioniralo kao prirodni

moderator. Takvo dvostruko svjetlosno značenje postignuto je posebnim „definiranjem sistema otvora na inače dosta zaklopljenoj i normiranoj ljusci zgrade“ (Špoljar 1982: 174-179).

Slika 4.4. Spomen-muzej 1981.godine

Izvor: http://www.lenkoplestina.com/projects/03_koprivnica/c101.htm (pristupljeno 22.08.2022.)

U prizemlju u tri izložbena prostora bili su postavljeni eksponati s temama:

- logor „Danica“ 1941-1942.
- radnički pokret i društveno politička zbivanja prije rata
- kulturna klima u vrijeme između dva rata (Horvatić 1981: 6-8).

Slika 4.5. Unutrašnjost Spomen-muzeja

Izvor: http://www.lenkoplestina.com/projects/03_koprivnica/c101.htm (pristupljeno 22.08.2022.)

U izložbenom prostoru središnji prostor je izdubljen, s klupama unaokolo, čime se želio postići komemorativni ugođaj, tako da se u ovom prostoru može okupiti i manja grupa ljudi za određena događanja. Prostor na katu bio je namijenjen eksponatima vezanim za NOB. Na južnoj bočnoj strani bili su izloženi crteži Zlatka Price iz mape „Danica“ (Horvatić 1981: 6-8).

4.1.1. Izložba Zlatka Price: Ljudi iz logora „Danica“

Poznati umjetnik i akademik Zlatko Prica (1916.-2003.) rođen u Pečuhu, diplomirao je u Zagrebu na Akademiji likovnih umjetnosti 1940. godine uz profesore Krstu Hegedušića, Omera Mujadžića i Ljubu Babića. Odmah nakon diplomiranja održao je vrlo zapaženu prvu samostalnu izložbu u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu, 1941. godine. Ustaše su 1941. uhapsili i zatvorili Zlatka Pricu u logor „Danica“. Tada je nastala, u nizu crteža, grafička mapa "Ljudi iz logora Danica" (1947. godine).¹⁵ Prica je na crtežima (tablica 1) prikazivao likove i scene iz logora „Danica“ koje je potajno davao Zdenki Reiser (svojoj budućoj ženi) koja je crteže potajno iznosila iz logora.¹⁶

Tablica 1. Grafička mapa „Ljudi iz logora Danica“

Crtež 1. Danica	Crtež 2. Životno veselje pred kuhinjom
	

¹⁵ <https://www.vecernji.hr/kultura/retrospektivna-izlozba-zlatko-prica-100-godina-1916-2016-u-klovicevim-dvorima-1093839> (datum pristupa 22.8.2022.)

¹⁶ <https://www.jutarnji.hr/kultura/art/zlatko-prica-roden-pod-imenom-zoltan-dn-stil-je-ostrije-formirao-za-boravka-u-indiji-6421712> (datum pristupa 22.8.2022.)

Crtež 3. Zimski turnir prije transporta

Crtež 4. Ludbreški sudac

Crtež 5. Nakon 24 sata

Crtež 6. Sprema se za ispit

Crtež 7. Bjelovarski kolektiv

Crtež 8. Tomek „Krasnoarmejac“

Crtež 9. Kuća strave

Crtež 10. Dobri Nikola

Crtež 11. Dogovor u konspiraciji

Crtež 12. „Španjolac“

Crtež 13. „Mala Srbija“

Crtež 14. Djedica iz Slavonije

Crtež 15. Četiri naprama jedan	Crtež 16. Jedan od nepokolebivih
	
Crtež 17. Treću godinu u logoru	Crtež 18. Dvojica od 25
	

Izvor: <https://www.antikvarijat-vremeplov.hr/zlatko-prica-ljudi-iz-logora-danica-graficka-mapa-18-crteza> (pristupljeno 24.08.2022.)

4.2. Eksterijer Spomen područja Danica

U vanjskom dijelu Spomen područja očuvan je vodotoranj sagrađen 1907. godine. On dominira čitavim prostorom, a predstavlja simbol industrije koja je na tom mjestu postojala (Špoljar 1982: 174-179).

Unutrašnji prostor vodotornja se koristio kao pomoćni radni prostor, u prizemlju je bio izložbeno-prodajni prostor razglednica, reprodukcije i sličnih materijala vezanih za logor „Danica“. Na prvom katu vodotornja postojala je mogućnost za dva radna mjesta i pohranu raznog materijala izložbeno-prodajnog karaktera (Horvatić 1981:6-8). Vodotoranj je do otvorenja spomen područja 1981. godine također obnovljen (slika 4.6).

Slika 4.6. Vodotoranj na Spomen području Danica

Izvor: http://www.lenkoplestina.com/projects/03_koprivnica/c101.htm (pristupljeno 22.08.2022.)

Pleština je ulaz Spomen područja Danica naglasio simboličnom kapijom s mogućim višeznačnim konotacijama, ta vrata istovremeno predstavljaju put bez povratka, ali značenje asocira i na optimistični karakter. Na ulazna vrata nastavlja se niz s poveznom gredom koja paralelno teče s logorskim zidom (slika 4.7), a vrši i funkciju ograđene šetnice te je predviđena kao postolje za ploče s imenima žrtava logora, ploče se planiralo postaviti naknadno. Oba elementa napravljena su s mjerom i ciljem da „funkcionalnu manjkavost“ nadomjeste „komunikativnošću svoje jednostavne, prizemljene simbolike“. Između ovih elemenata i Spomen-muzeja nalazi se plato strukturiran u dvije razine (Slika 4.8), kao prilazni dio i kao mjesto za okupljanje posjetitelja ili kao otvorena predavaonica (Špoljar 1982: 174-179).

Slika 4.7. Logorski zid

Izvor: http://www.lenkoplestina.com/projects/03_koprivnica/c101.htm (pristupljeno 22.08.2022.)

Slika 4.8 Plato strukturiran u dvije razine

Izvor: http://www.lenkoplestina.com/projects/03_koprivnica/c101.htm (pristupljeno 22.08.2022.)

Slika 4.9 Međusobna povezanost Spomen područje Danica (1981.)

Izvor: http://www.lenkoplestina.com/projects/03_koprivnica/c101.htm (pristupljeno 22.08.2022.)

4.3. Stanje Spomen područja Danica u novije vrijeme

Tijekom 1990-ih godina prostor Spomen područja je djelomično devastiran, zapušten te do 2003. godine nisu održavane ni zelene površine niti se investiralo u održavanje, a prvi znakovi brige o Spomen području vidljivi su tek početkom 2005. godine.¹⁷

Godine 1991. partizanski spomenik „Izvidnica“, kipara Ivana Sabolića (slika 4.10.) premješten je s glavnog gradskog trga u Koprivnici na Spomen područje Danica. U arhivi *Glasa Podravine* pronađen je članak kojim Izvršno vijeće skupštine općine bez dvojbe najavljuje kako će spomen-obilježje palim borcima i žrtvama fašističkog terora u NOR-u „Izvidnica“ kipara Ivana Sabolića sa središnjeg trga u Koprivnici biti premješten na Memorijalno spomen područje Danice. „Tako će, napokon, biti ostvaren još otprije usvojen zaključak koprivničke općinske vlade da se utvrdi lokacija i spomenik ukloni sa središnjeg koprivničkog trga. U vezi s tim, usvojeno je idejno rješenje i skica nove lokacije za postavljanje spomenika na Danici, koje je izradio dipl. inž. arh. Bolto Ranilović, inače član Izvršnog vijeća. Dokumentacija će oko petnaestak dana biti izložena na oglasnoj ploči u predvorju zgrade Skupštine općine Koprivnica (Nemčićeva 5), gdje je zainteresirani građani mogu razgledati te eventualno, dati svoje primjedbe, prijedloge i sugestije.“¹⁸

Članovi Izvršnog vijeća smatrali su da je nova lokacija za postavljanje spomenika znatno prikladnija od središnjeg trga u Koprivnici, već i zbog toga što je na Danici cijeli kompleks označen spomen-obilježjima iz NOR-a, a idejno rješenje Bolte Ranilovića su ocijenili veoma uspješnim. Nadalje, pri ovoj odluci predsjednik Skupštine općine Koprivnice Zdravko Mikotić upozorio je „da sve to treba provesti u dogovoru s predstavnicima Općinskog odbora SUBNOR-a, o čemu je već otprije postignuta načelna suglasnost, i, dakako, nakon javne rasprave, jer - kako se izrazio - sve to mora biti učinjeno tako da se ne iritira onaj dio pučanstva koje je emotivno

¹⁷ <http://www.muzej-koprivnica.hr/o-nama/objekti-i-zbirke/danica/> (datum pristupa 24.8.2022.)

¹⁸ Izvršno vijeće skupštine općine: Posljednji dani spomenika. *Glas Podravine*, (9), 8.3.1991. str. 2. URL: <http://library.foi.hr/glas/pregled.aspx?v=1&z=0&godina=1991&broj=009&stranica=002&u=spomenik> (datum pristupa: 9.10.2022.)

vezano za to spomen-obilježje. Upravo zbog toga dokumentacija o novoj lokaciji stavlja se na javni zid.“¹⁹

Slika 4.10 Jutarnja demontaža Sabolićevog Partizana, 1991.

Izvor: http://gaa.mhz.hr/storage/upload/calendar_activities/anali_32-35_-_za_web_12652.pdf
(pristupljeno 8.09.2022.)

Kako se navodi na službenoj web-stranici Muzeja grada Koprivnice, danas se prostor memorije na žrtve prvog ustaškog logora „Danica“ programski i hortikulturno održava „u skladu s mogućnostima“, a zgrada logoraša koristi se kao spremište etnografskog odjela.²⁰

Spomen područje Danica je izdvojena jedinica Muzeja grada Koprivnice i dio je javnog kulturnog dobra o kojem se treba posebno brinuti, jer se tu ipak radi o prostoru kolektivnog sjećanja na žrtve Drugog svjetskog rata, a do danas se nije prionulo jačoj valorizaciji.²¹ Spomen područje Danica 15. travnja 2019. godine proglašeno je Kulturnim dobrom Republike Hrvatske.

Želimir Laszlo, konzervator savjetnik Muzejskog dokumentacijskog centra Zagreb u svojoj recenziji – prikazu slučaja, navodi da je obilaskom Spomen područja 2004. godine zatekao ulazni objekt – portal od betona koji nije ugrožen te se s malo dekorativnih zahvata može vratiti prvotnom izgledu i svrsi, tako je i vodotoranj u dobrom stanju, ali zapušten i u njemu žive golubovi. Zgrada Spomen muzeja (bivša konjušnica) je u dobrom stanju, zadržala je stari izgled ali je iznutra posve

¹⁹ Isto

²⁰ <http://www.muzej-koprivnica.hr/o-nama/objekti-i-zbirke/danica/> (datum pristupa 24.8.2022.)

²¹ Isto

preuređena. Cijeli projekt spomen područja bio je zamišljen kao parkovni kompleks, pa je u skladu s time bilo terasa, šetnica, plitkih stubišta... koje su danas posve zapuštene i izložene propadanju. Stari zid je u relativno dobrom stanju kao i memorijalni zid. Dio mramornih ploča s imenima je nestao s memorijalnog zida, a neke ploče su devastirane. Spomenik „Izvidnica“ autora Ivana Sabolića koja prikazuje partizana, zbog izrade od bronce nije teže oštećena, ali vandali su ga išarali grafitima. Spomenik izvorno ne pripada kompleksu nego je preseljen s trga u Koprivnici na kompleks Spomen područje Danica. Stara lokomotiva koja je pripadala Spomen području je obnovljena i izložena uz Glavni kolodvor u Zagrebu. Simbolička vrijednost lokomotive i vagona je velika i trebalo bi nastojati da se barem lokomotiva vrati kada to bude moguće i kad se ostvare uvjeti (Laszlo 2008: 21-26). Laszlo također, navodi da je stanje spomen područja (slika 4.11) „Sramota za sve nas i ono pokazuje koliko smo ostali tvrdi i nemušti na poruke koje nam memorijalna mjesta šalju i na minule patnje velikog broja ljudi. Situacija je ironična“ (Laszlo 2008: 21-26).

Slika 4.11 Spomen područje Danica 2004. godine

Izvor: <https://hrcak.srce.hr/228031> (pristupljeno 22.08.2022.)

Godine 2007. stanje se promijenilo, uklonjeni su grafiti sa spomenika „Izvidnica“ i sa spomen ploča gdje su imena logoraša, bojom je osvježen spomen zid logora i ulazni portal u logor. Redovito se održavaju travnate površine i odstranjen je krupni korov, a izvršena je i nivelacija područja te su katastarski podaci uređeni u gruntovnici Općinskog suda u Koprivnici. Također, očišćen je vodotoranj i dvorište uz „konjušnicu“ te je postavljena informativna tabla na samom ulazu u Spomen područje Danica (Laszlo 2008: 21-26).

Stoga sam izvršila obilazak Spomen područja Danica 15. kolovoza 2022. godine te zatekla drugačije stanje, moglo bi se reći malo bolje nego što je zabilježeno 2008. godine. Nisu zatečeni išarani spomenici niti spomen ploče, smeća nije bilo na zelenim površinama, trava je uredno pokošena. Uoči 80. godišnjice od uspostave logora „Danica“ postavljene su nove spomen ploče s imenima svih logoraša, koje u svojim knjigama navodi Dizdar, a one su čiste i održavane. Vidljivo je da se Muzej grada Koprivnice brine za okoliš i pojedine spomenike, ali dotrajale tri stambene zgrade su u istom stanju kakvom su bile i 2008. godine, točnije na rubu su propadanja i rušenja.

U nastavku su prikazane fotografije zatečenog stanje Spomen području Danica 2022. godine. (slike 4.12, 4.13 i 4.14)

Slika 4.12 Spomen područje Danica 2022. godine

Izvor: fotografiju izradila autorice rada

Slika 4.13 Spomen područje Danica 2022. godine

Izvor: fotografiju izradila autorice rada

Slika 4.14 Spomen područje Danica 2022. godine

Izvor: fotografiju izradila autorice rada

5. Spomen područje Danica u kulturi sjećanja Koprivnice

U četvrtom dijelu rada prikazana je kultura sjećanja Koprivničanaca, na koji način se oni kao društvena zajednica sjećaju događaja na Spomen području Danica, na koji način se ta povijest koristi, kako ju komemoriraju i što im ona predstavlja.

Kultura sjećanja odražava društvenu obvezu u odnosu na zajednicu koja određuje identitet i samopercepciju grupe ljudi tj. „zajednicu pamćenja“, a predmet kulture sjećanja je „sjećanje koje stvara zajednicu“. Kultura sjećanja počiva na oblicima odnosa zajednice prema prošlosti, a nastaje protokom vremena. U stvarnosti je riječ o činu oživljavanja povijesti, da se ne prepusti nestajanju, nego da se uz pomoć sjećanja ponese sa sobom unaprijed (Assmann 2006: 47-48).

Jedna od najvažnijih institucija zaduženih za čuvanje baštine u gradu je Muzej grada Koprivnice, koji je nadležan i za brigu o Spomen području Danica. Osim održavanja tog lokaliteta Muzej koristi njegove dijelove kao spremište za Etnografski odjel muzeja. Građanima nisu vidljive neke posebne aktivnosti, a želeći doznati za planove muzeja u vezi sa Spomen područjem Danica obavljen je intervju s višim kustosom Muzeja grada Koprivnice gospodinom Draženom Ernečićem.

A: Koji je trenutni status Spomen područja Danica u Koprivnici?

D.E.: *Danas Spomen područje Danica ima status Kulturnog dobra Republike Hrvatske. Izdvojena je organizacijska jedinica Muzeja grada Koprivnice. Radi se o prostoru kolektivne memorije na žrtve Danice 1. koncentracijskog logora u NDH. Danica 1. koncentracijski logor u NDH radio je od 15. 4. 1941. do 1.9. 1942. godine.*

A: Kada je bila zadnja adaptacija Spomen područja Danica?

D.E.: *Prva i posljednja velika adaptacija SP Danica bila je 1981. godine, a koju je proveo arhitekt Lenko Pleština iz Zagreba. Realizacija projekta predviđena je u dvije faze, od kojih je provedena samo prva 1980./81. godine, a to stanje vidljivo je i u recentnom razdoblju.*

A: Što Muzej grada Koprivnice te njegov osnivač Grad Koprivnica čine kako bi Spomen područje Danica ostalo sačuvano od zaborava?

D.E.: *Muzej grada Koprivnice i Grad Koprivnica kontinuiranim višegodišnjim radovima nastoje SP Danicu održati u javnoj memoriji ne samo grada već i u nacionalnim relacijama. Kroz svo razdoblje od 1981. godine poduzimane su akcije zaštite te manje obuhvatnih građevinskih te hortikulturnih radova što ipak ne zadovoljava status područja. Redovite su godišnje komemoracije*

na Danici u suradnji s eminentnim predavačima o holokaustu i genocidu u NDH iz Zagreba, predavanja za učenike osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta te širu javnost.

A: Planira li se u narednom razdoblju prostor Spomen područja Danica podići na viši nivo? Ako da, koji su to planovi u budućnosti?

D.E.: *U narednom razdoblju Muzej grada Koprivnice i Grad Koprivnica nastoje iznaći modus novih akcija adaptacije i uređenja SP Danica u moderan muzejski kompleks, a prvenstveno sredstvima Europske unije.*

A: Na koji način obilježavate obljetnice osnutka logora Danica te odavanje počasti žrtvama?

D.E.: *Kao što je navedeno, godišnjice vezane uz osnutak i zatvaranje logora obilježavaju se u suradnji Muzeja grada Koprivnice, Grada Koprivnice te brojnih građanskih udruga u Gradu, Županiji i Hrvatskoj – od Udruga antifašističkih boraca i antifašista do Židovskih općina u Koprivnici i Zagrebu, Srpskog narodnog vijeća, Udruga Roma, Documente, Centra za očuvanje sjećanja na holokaust te Ministarstva kulture RH.*

A: Koje ste muzejske izložbe, unazad nekoliko godina, prikazali u znak sjećanja na logor Danicu i njegove žrtve?

D.E.: *Velika tematska izložba „Danica – I. koncentracijski logor u NDH 1941.- 1942. godine“ održana je u Muzeju grada Koprivnice 15.4. – 30. 4. 2016. godine, a predstavila je više stotina faksimilnih dokumenata o radu logora koje u svom 40 godišnjem istraživanju prikupio dr. Zdravko Dizdar i temeljem kojih je napisao trosveščanu ediciju „Logor Danica u Koprivnici 1941.-1942. godine“ objavljenu 2017.-2020. godine koja je temelj i za novo muzeološko definiranje uređenja SP Danica u narednom razdoblju.*

U navedenom intervjuu istaknuta je želja za nastavkom adaptacije Spomen područja Danica u moderan kompleks te je istaknuto održavanje Spomen područja Danica u javnoj memoriji ne samo grada već i u nacionalnim relacijama, kroz razna predavanja za učenike osnovnoškolskog i srednjoškolskog uzrasta te svu zainteresiranu javnost. Iščekivanje na dodjelu sredstava iz Europskih fondova pokazuje da obnova ne spada u prioritete Grada Koprivnice te se poduhvat druge faze obnove odlaže u neodređenu budućnost s uvjetovanjem dobivanja europskih sredstava.

Detaljnije o održavanju Spomen područja Danica u javnoj memoriji prikazuje analiza komemorativnih praksi u Koprivnici vezanih uz Spomen područje Danica. Te su prakse analizirane za 1981. i 2021. godinu kada su se obilježavale 40. i 80. obljetnica osnutka logora, te

će se u narativnom okviru prikazati poruke koje se šalju obilježavanjem povijesnih događanja na Spomen području Danica. Za potrebe istraživanja korištena je na internetu dostupna digitalizirana zbirka *Glasa Podravine* i suvremeni lokalni medijski web portali te je napravljena usporedba obilježavanja na 40. i 80. godišnjicu osnutka logora Danice.

5.1. Komemoracija 1981. godine

Pregledom arhive lokalnih novina zamjetno je kako je *Glas Podravine* 1981. godine dao je veliki medijski prostor Spomen području Danica, od samih najava restauracije, provođenja plana te najave otvorenja memorijalnog područja.

„Proslava posvećena jubileju ustanka bit će jedna od najvećih u koprivničkom kraju nakon oslobođenja“ navodi *Glas Podravine* te je najavio „promenadni koncert RKUD Željezničar na Trgu Maršala Tita kao prvi dio središnje proslave posvećene 40. godišnjici ustanka naroda i narodnosti, a kulturno-umjetnički program obogatili su pjevački zborovi, dramske i glazbene sekcije, folklorni i tamburaški sastavi. Također, najavljena je središnja proslava na Dan boraca te svečano otvorenje Spomen parka Danica kojeg će otvoriti predsjednik Općinske konferencije SKH Koprivnica Željko Matiša.“²²

Najavljena je i povorka od središta grada do Gradskog stadiona, koju su trebali formirati izviđači te je sudionicima programa i građanima organiziran besplatni prijevoz autobusima, koji su vozili svakih pola sata zbog velikog interesa za Spomen područje Danica i proslavu jubileja ustanka.²³

²² U subotu svečanost na „Danici“. *Glas Podravine*, (26), 3.7.1981. str. 1. URL: http://library.foi.hr/glas/pregled.aspx?v=1&z=0&godina=1981&broj=026&stranica=001&u=dan*ustanka (datum pristupa: 5.9.2022.)

²³ Organiziran besplatan prijevoz do „Danice“. *Glas Podravine*, (26), 3.7.1981. str. 1. URL: http://library.foi.hr/glas/pregled.aspx?v=1&z=0&godina=1981&broj=026&stranica=001&u=dan*ustanka (datum pristupa: 5.9.2022.)

Slika 5.1. Glas Podravine: Najava svečanosti na Danici

Izvor:http://library.foi.hr/glas/pregled.aspx?v=0&z=649&godina=1981&broj=026&stranica=001&u=dan*ustanka (pristupljeno 05.09.2022.)

Četrdeset godina nakon osnutka prvog ustaškog logora „Danica“ u Koprivnici, na Dan boraca 4. srpnja 1981. godine otvoreno je Spomen područje Danica gdje se veliki broj ljudi došao pokloniti bivšim logorašima koji su bili zatvoreni u zloglasnom logoru koji je ujedno bio predvorje za odvođenje u logore Jadovno i Jasenovac gdje su mnogi od njih ubijeni. Također, na Dan boraca proslavljena je 40. godišnjica ustanka i socijalističke revolucije, a manifestaciji je uz „radne ljude“, građane, pripadnike JNA, omladine i pionire prisustvovala i Jelica Radojčević – članica Predsjedništva Socijalističke Republike Hrvatske. Govor je tada održao izvršni sekretar u Predsjedništvu Centralnog komiteta SKJ inž. Pavle Gaži (slika 5.2) te svojim govorom poslao poruku svima da se takve strahote, koje su proživjeli ljudi u logorima od svih vrsta neprijatelja, više nikada ne ponove. Nadalje, pozvao je sve da brane „tekovine Revolucije i socijalističke izgradnje“ te nastave putem koji je „trasirao i kojim ih vodi Tito“.²⁴

²⁴ Riješeni smo da branimo tekovine revolucije i socijalističke izgradnje. *Glas Podravine*, (27), 10.7.1981. str. 1.
URL: http://library.foi.hr/glas/pregled.aspx?v=1&z=0&godina=1981&broj=027&stranica=001&u=logor*danica
(datum pristupa: 5.9.2022.)

Slika 5.2 Pavle Gaži drži govor na otvorenju Spomen području Danica

Izvor:

http://library.foi.hr/glas/pregled.aspx?v=0&z=649&godina=1981&broj=027&stranica=001&u=lgovor*danica (pristupljeno 05.09.2022.)

Nakon završetka prve faze uređenja Spomen područja *Glas Podravine* navodi da je to „Još jedna potvrda zajedništva, u kojoj nije bitno samo to što su obnovljeni objekti i područje velikog memorijalnog značaja, već se stvorio prostor za zajedničko druženje. U restauraciju Spomen područja uz članove Odbora za izgradnju uključila se i šira društveno-politička zajednica te bez takvog zajedništva društvo bi vjerojatno ostalo siromašnije za vrijedan kulturni i povijesni sadržaj. Takvim zajedničkim snagama treba se prionuti i drugoj fazi obnove Spomen područja Danica.“²⁵

²⁵ Još jedna potvrda zajedništva. *Glas Podravine*, (26), 3.7.1981. str. 1. URL: http://library.foi.hr/glas/pregled.aspx?v=1&z=0&godina=1981&broj=026&stranica=001&u=dan*ustanka (datum pristupa: 5.9.2022.)

5.2. Komemoracija 2021. godine

Povodom osamdesete obljetnice osnutka prvog ustaškog logora „Danica“ 15. travnja 2021. godine održana je komemoracija u znak sjećanja za sve žrtve tog logora i zločinačkog fašističkog režima te su na Spomen području Danica zapaljene svijeće i položeni vijenci.

Na komemoraciji je uz građane i delegacije prisustvovao i bivši predsjednik Stjepan Mesić (slika 5.3) kao izaslanik sadašnjeg predsjednika Republike Hrvatske Zorana Milanovića, predsjednik organizacije Židovskih općina Republike Hrvatske Ognjen Kraus te predstavnici Grada Koprivnice i Koprivničko-križevačke županije.²⁶

Stipe Mesić održao je govor u kojem je istaknuo koliko se važno sjetiti ovog dana kada je „režim NDH-a pokazao svoje pravo lice“ kada su već nakon pet dana otvorili prvi logor koji je služio za ubijanje i transport onih za koje se odlučilo da moraju nestati. Gradonačelnik Mišel Jakšić istaknuo je ponos s velikim iskorakom uređenja Spomen područja te da se planira daljnje uređenje, a sve s ciljem kako bi se sačuvalo sjećanje na sve žrtve koje su podnijele strahote u tom logoru.²⁷

Taj dan obogaćen je predstavljanjem triju knjiga „Logor Danica 1941.-1942.“ koje je napisao Zdravko Dizdar. On je svoj rad posvećen logoru „Danica“ započeo još davne 1980. godine, a kustos Muzeja grada Koprivnice Dražen Ernečić nazvao je njegov rad „najhumanističnijim troknjižjem u povijesti grada Koprivnice“. Nekoliko dana prije 80. obljetnice na Spomen području Danica postavljeno je 10 novih ploča od pleksiglasa te je ugravirano 4.349 imena logoraša Danice koristeći popis logoraša iz treće knjige Zdravka Dizdara.²⁸

Kako je Spomen muzej na Spomen području Danica i dalje zatvoren, stručni skup održan je u Galeriji Mijo Kovačić na temu „Antisemitizam od logora Danica do danas“ u kojem su Tvrtko

²⁶ <https://drava.info/2021/04/foto-video-dan-sjecanja-na-danici-mesic-prije-tocno-80-godina-jedan-zlocinacki-rezim-pokazao-je-svoje-pravo-lice/> (datum pristupa 5.9.2022.)

²⁷ <https://lokalni.vecernji.hr/gradovi/obiljezana-tuzna-80-obljetnica-od-osnutka-ustaskog-logora-danica-prvog-u-ndh-23021> (datum pristupa 11.9.2022.)

²⁸ https://mdc.hr/files/pdf/Izvjesci/2021/Muzej%20grada%20Koprivnice_2021_mdc.pdf (datum pristupa 11.9.2022.)

Jakovina, Željko Krušelj, Robert Čimin, Dražen Ernečić i Nikola Cik raspravljali o temi stradanja Židova, Srba, Roma i Hrvata koji su bili zatočeni u ustaškom logoru „Danica“. Iz istog razloga u Koprivničkoj sinagogi održana je dokumentaristička izložba Nataše Mataušić pod nazivom „Iza žice“ koja je izlagala fotografije s opisnim tekstovima na 24 panela gdje su se između ostalih fotografija Hrvatskog povijesnog muzeja i Spomen područja Jasenovac pronašle i fotografije iz logora „Danica“. Otvorenju su prisustvovali predstavnici Grada Koprivnice, Muzeja grada Koprivnice i Židovske općine Koprivnica. Izložbu koja je bila otvorena povodom 80. obljetnice nastanka logora „Danica“ bilo je moguće razgledati 14 dana.²⁹

Slika 5.3. Komemoracija na Spomen području Danica 15. travnja 2021. godine

Izvor: Fotografiju izradila autorica rada prema izvoru <https://www.glaspodravine.hr/velika-fotogalerija-obiljezana-80-godisnjica-od-uspostave-logora-danica/> (pristupljeno 05.09.2022.)

U Koprivnici se svake godine obilježava državni praznik 22. lipnja, Dan antifašističke borbe, te su se tako i 2021. godine delegacije Grada Koprivnice, Koprivničko-križevačke županije, Židovske općine Koprivnica i Udruge antifašističkih boraca i antifašista prisjetile 22. lipnja 1941. godine i Prvog sisačkog partizanskog odreda te su položeni vijenci i zapaljene svijeće kod Spomen

²⁹ Isto

područja Danica, na Gradskom groblju, Židovskom i Pravoslavnom groblju te na groblju u Jagnjedovcu. Na Spomen području Danica gradonačelnik Mišel Jakšić (slika 5.4) održao je govor kako bi sve prisutne prisjetio na ljude koji su za vrijeme Drugog svjetskog rata rekli dosta zlu, dosta podjelama po vjeri, rasi, političkim ili nekim drugim uvjerenjima te kako na temeljima antifašističke borbe Hrvatska i Europa imaju današnji demokratski proces. Ostavio je poruku i dužnost svim građanima da se „bore protiv revizije povijesti te da se ovakva obilježavanja i prisjećanja ljudi moraju razvijati i čuvati“.³⁰

Slika 5.4. Govor gradonačelnika povodom obilježavanja Dana antifašističke borbe

Izvor: <https://koprivnica.hr/novosti/polaganjem-vijenaca-i-paljenjem-svijeca-obiljezen-je-dan-antifasisticke-borbe/> (pristupljeno 05.09.2022.)

Povijesno društvo Koprivnice prisjeća se koprivničke židovske zajednice koja je doživjela svoje najteže trenutke u noći između 22. i 23. srpnja 1941. godine kada je većina članova zajednice uhićena i zatvorena u logor „Danica“, a potom su otpremani u druge logore u kojima su većinom smrtno stradali. Povijesno društvo Koprivnice u Koprivničkoj sinagogi 23. srpnja 2021. godine organiziralo je obilježavanje 80. godišnjice tzv. koprivničke „kristalne noći“ te su istaknuli važnost ove obljetnice za povijest Grada Koprivnice i Podravine te tako odaju počast žrtvama holokausta.³¹

³⁰ <https://koprivnica.hr/novosti/polaganjem-vijenaca-i-paljenjem-svijeca-obiljezen-je-dan-antifasisticke-borbe/> (datum pristupa 11.9.2022.)

³¹ <https://www.muzej-koprivnica.hr/obiljezavanje-80-obljetnice-koprivnicke-kristalne-noci/> (datum pristupa 11.9.2022.)

6. Empirijsko istraživanje

Nakon teorijskog istraživanja određeno je empirijsko istraživanje s ciljem poticanja diskursa o povijesnom događanju na Spomen području Danica te kako bi se dobila informacija koliko ispitanici znaju o prvom ustaškom logoru „Danica“ u Koprivnici i na koji se način sjećanje na žrtve čuva od zaborava.

Poštivanjem etičkih načela provedena je anonimna *online* anketa, u kojoj je sudjelovalo 114 ispitanika. Anketni upitnik sastojao se od 12 pitanja i bio je otvoren od 19. kolovoza do 9. rujna 2022. godine, a do ispitanika se dolazio putem mobilnih aplikacija *Viber*, *WhatsApp* i *Telegram* te putem društvene mreže *Facebook* s ciljem obuhvaćanja što većeg broja ispitanika s područja Koprivničko-križevačke županije.

Temeljem određenih ciljeva određene su četiri hipoteze koje će kroz empirijsko istraživanje biti potvrđene ili opovrgnute.

H1 - Građani smatraju da premalo znaju o povijesti prvog ustaškog logora „Danica“

H2 - Građani podržavaju inicijativu obnove i ulaganje u Spomen područje Danica

H3 - Građani nisu zadovoljni izvještavanjem o povijesnim događanjima na koprivničko-križevačkom području za vrijeme Drugog svjetskog rata

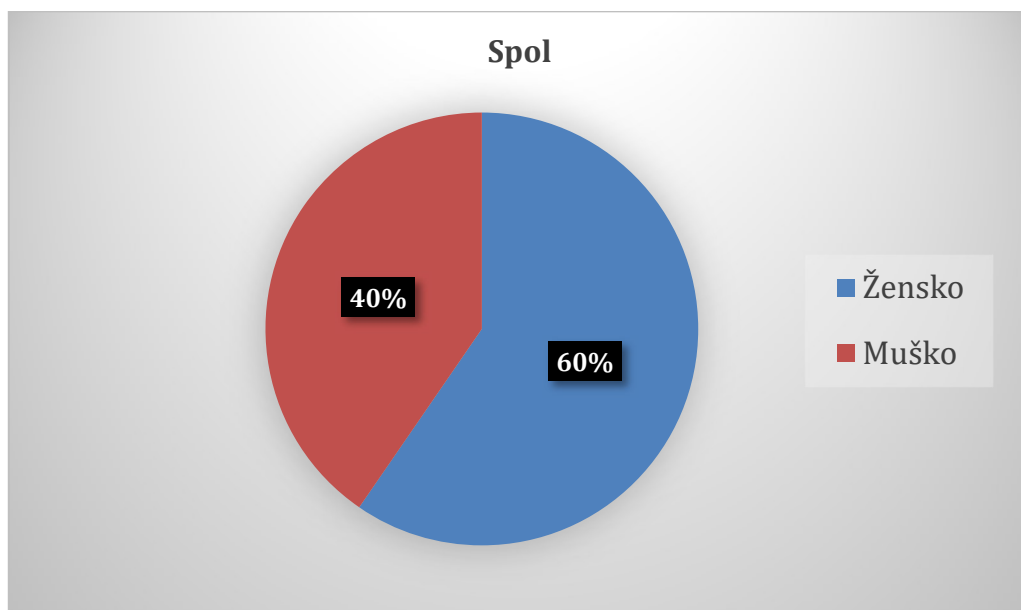
H4 - Građani smatraju da bi trebalo u školama više učiti o povijesnim događanjima na koprivničko-križevačkom području za vrijeme Drugog svjetskog rata

6.1. Analiza istraživanja

Temeljem istraživanja i prikupljenih podataka kroz anketni upitnik, u nastavku rada analizirani su interpretirani rezultati istraživanja.

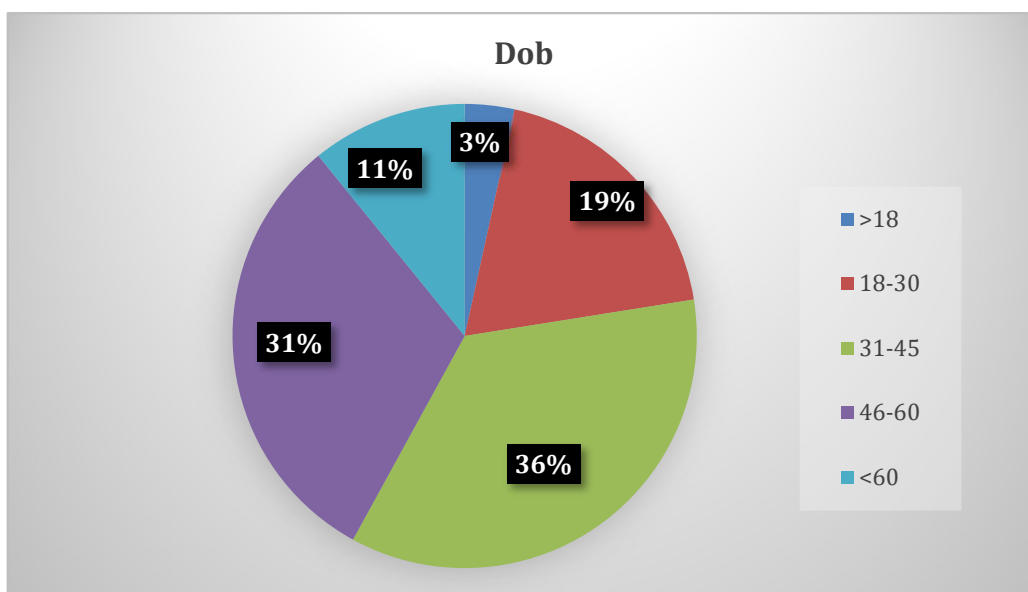
U ukupnom uzorku od 114 ispitanika, sudjelovalo je 68 (59,6%) žena i 46 (40,4%) muškaraca, što je vidljivo u grafičkom prikazu 1.

Grafički prikaz 1. Spolna struktura

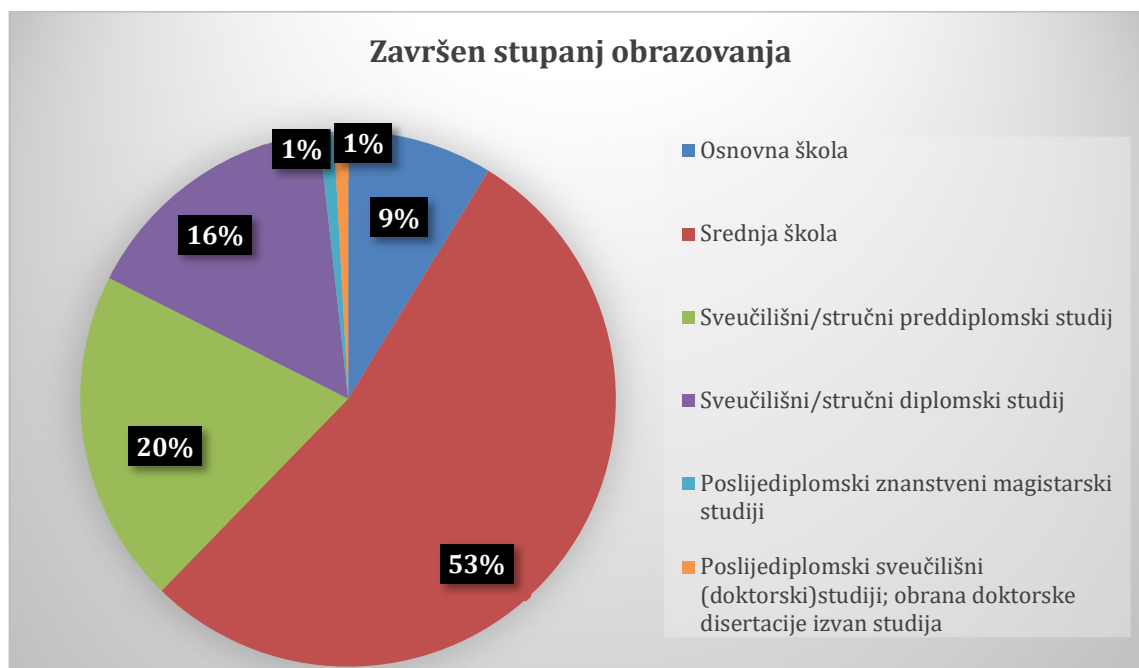
Na grafičkom prikazu 2 prikazan je udio zastupljenosti dobnih skupina ispitanika. Najviše ispitanika je iz skupine od 31 do 45 godina, njih 39% odnosno 41 ispitanik. Zatim slijedi dobnja skupina od 46 do 60, njih 36 ispitanika ili 31,6%, nakon čega 22 ispitanika od 18 do 30 godina što čini 19,3% dobnje skupine. 11 ispitanika pripada dobnjoj skupini iznad 60 godina što čini 9,6% od ukupnog broja ispitanika. Najmanje ispitanika je u dobnjoj skupini ispod 18 godina, četiri ispitanika što čini 3,5% ispitanika.

Grafički prikaz 2. Dobna struktura

Na slijedećem grafikonu prikazan je stupanj obrazovanja ispitanika, a možemo vidjeti da je 61 ispitanik završio srednju školu što je 53,5% ispitanika, sveučilišni/stručni preddiplomski studij završila su 23 ispitanika, odnosno 20,2%, sveučilišni/stručni diplomski studij završilo je njih 18, odnosno 15,8%. 10 ispitanika je završilo samo osnovnu školu što čini 8,8% od ukupnog broja ispitanika. Ispitanici koji su se izjasnili da su završili samo osnovnu školu čine 9,8%, a što je 10 ispitanika, a po jedan ispitanik ima završen poslijediplomski znanstveni magistarski studij i doktorat odnosno 0,9% po kategoriji navedenih obrazovanja.

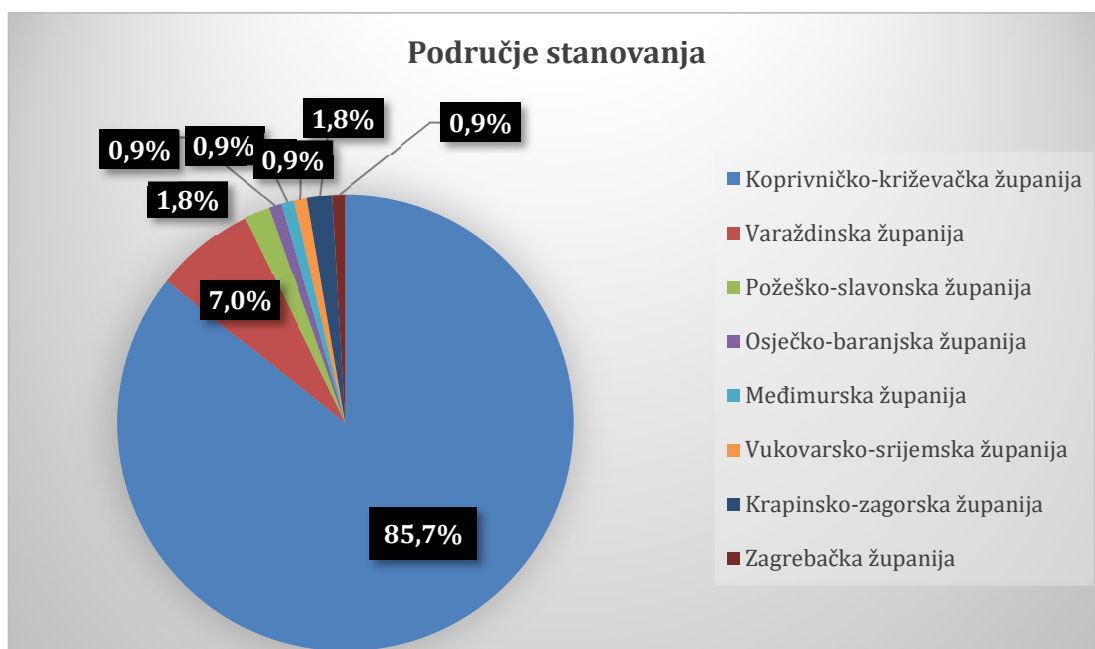
Grafički prikaz 3. Stupanj obrazovanja

Grafički prikaz 4 prikazuje na kojem području Republike Hrvatske stanuju ispitanici. U anketi je ponuđen odgovor Koprivničko-križevačka županija zbog ciljane skupine ispitanika, ali je ostavljena rubrika sa slobodnim upisom za ispitanike iz ostalih županija.

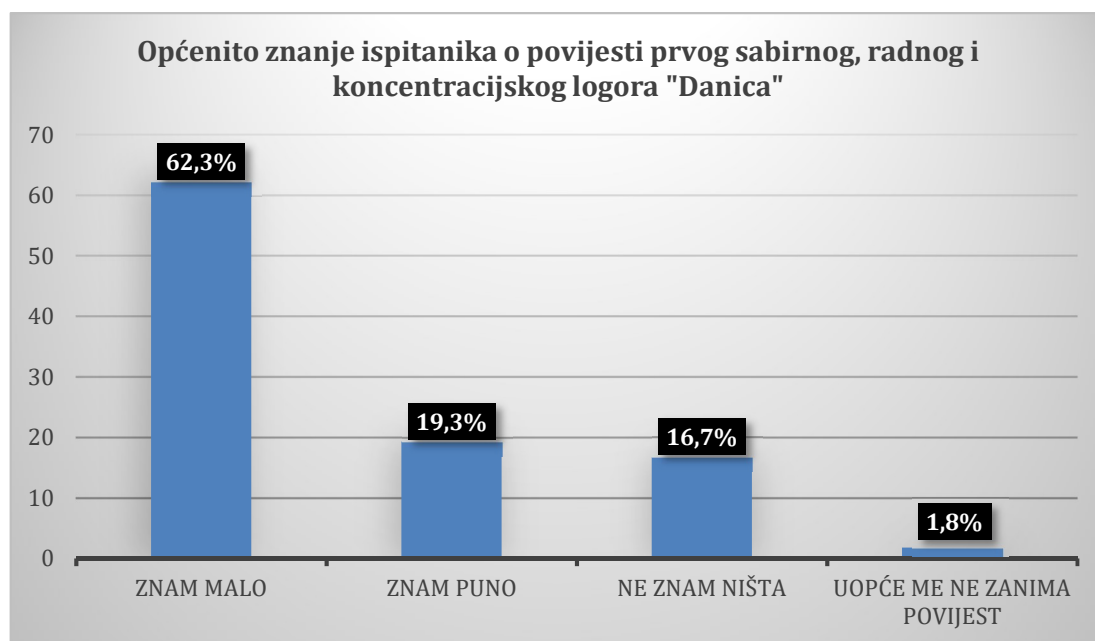
Kao što je i bio cilj najviše ispitanika je bilo s područja Koprivničko-križevačke županije, njih 96, što čini 84,2%. Slijedi sedam ispitanika iz Varaždinske županije (6,1%), po dva iz Požeško-slavonske i Krapinsko-zagorske županije, te po jedan ispitanik s područja Zagrebačke, Osječko-baranjske, Međimurske i Vukovarsko-srijemske županije.

Grafički prikaz 4. Područje stanovanja

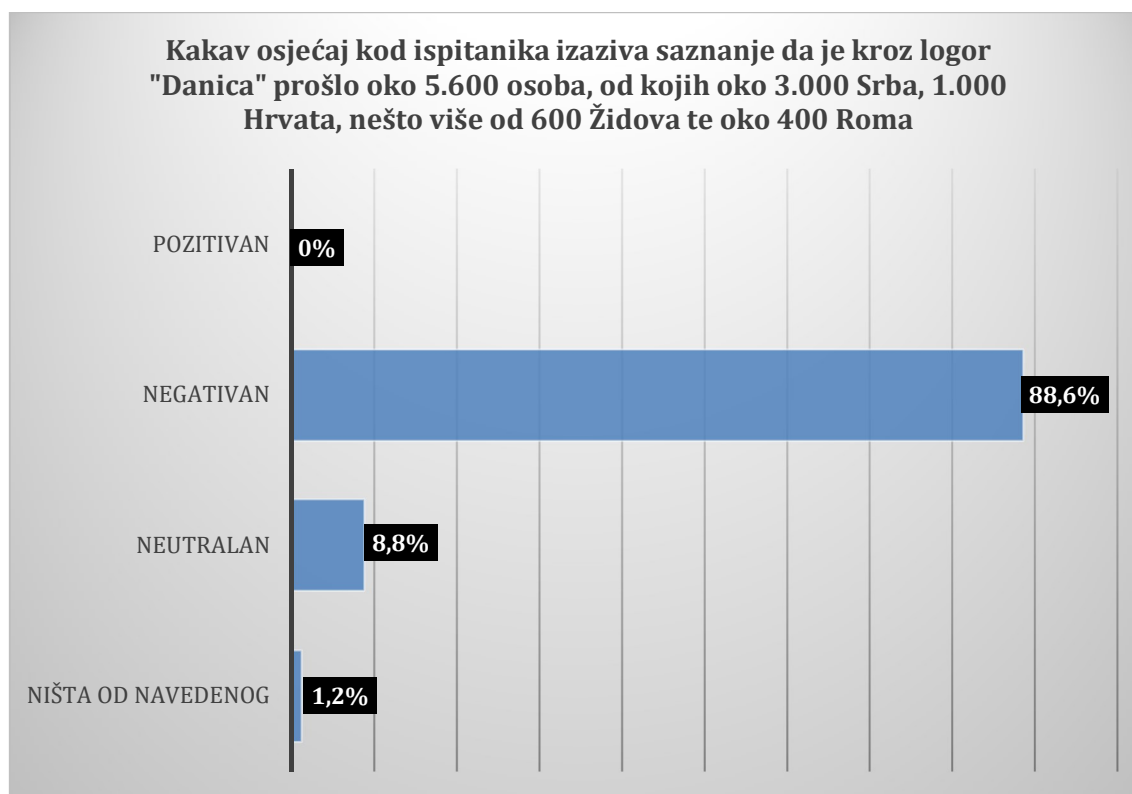
Na grafičkom prikazu 5 možemo vidjeti rezultate odgovora koliko ispitanici smatraju da znaju o povijesti prvog logora „Danica“ u Koprivnici. Da o logoru zna malo izjasnio se 71 ispitanik, odnosno 62,3%, a 22 ispitanika (19,3%) iskazuju da znaju puno o logoru. 19 ispitanika tj. 16,7% ne zna ništa o prvom logoru u NDH-a, a dvoje ispitanika uopće ne zanima povijest.

Grafički prikaz 5. Općenito znanje ispitanika o povijesti logora „Danica“

Spoznaja da je kroz logor „Danica“ prošlo oko 5.600 osoba, od kojih oko 3.000 Srba, 1.000 Hrvata, nešto više od 600 Židova te oko 400 Roma izaziva različite emocije kod ispitanika, a najviše izaziva negativne emocije što je potvrdio 101 ispitanik (88,6%), kod 10 ispitanika izazvan je neutralni osjećaj, tri ispitanika se nisu opredijelila za ponuđene odgovore, a kod ni jednog ispitanika nisu izazvane pozitivne emocije što je prikazano na grafičkom prikaz 6.

Grafički prikaz 6. Emocije koje izaziva saznanje da je kroz logor „Danica“ prošlo oko 5.600 osoba

Na pitanje smatraju li da treba se nastaviti održavanje komemoracija povodom uspostave logora i u znak sjećanja na sve žrtve logora „Danica“ ispitanici su imali ponuđena tri odgovora „Da“, „Ne“ ili „Ne zamaram se takvim pitanjima“ te su rezultati prikazani na grafikonu 7. Od 114 ispitanika 88 ispitanika (77,2%) odgovorilo je da se treba nastaviti, njih sedam (6,1%) smatra da se više ne trebaju održavati komemoracije, a 19 ispitanika (16,7%) se ne želi zamarati pitanjem komemoracije vezane uz logor „Danica“.

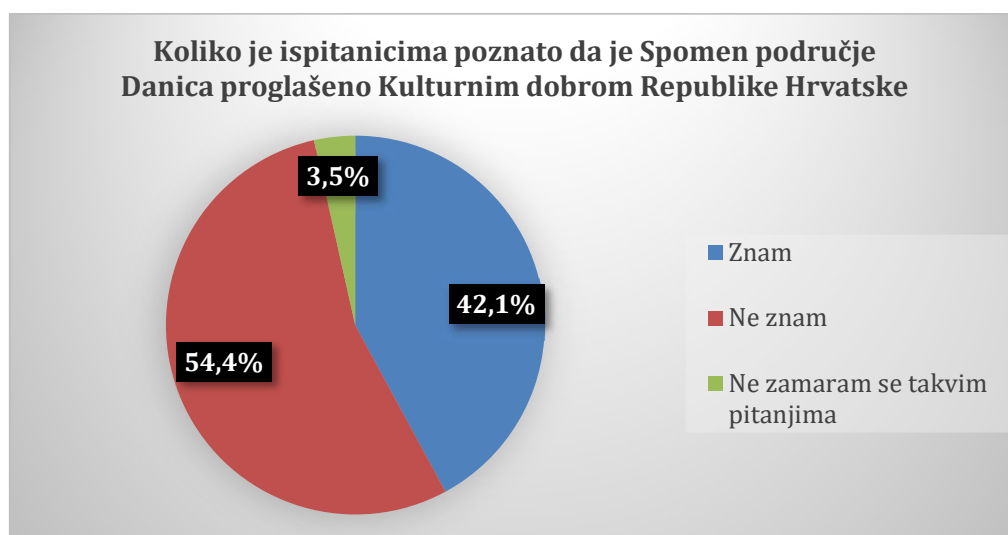
Grafički prikaz 7. Održavanje komemoracije

Na simbolični datum 15. travnja 2019. godine Spomen područje Danica proglašeno je Kulturnim dobrom Republike Hrvatske, a koliko ispitanika je upoznato s tim da je memorijalno područje zaštićeno kulturno dobro možemo vidjeti na grafičkom prikazu 8.

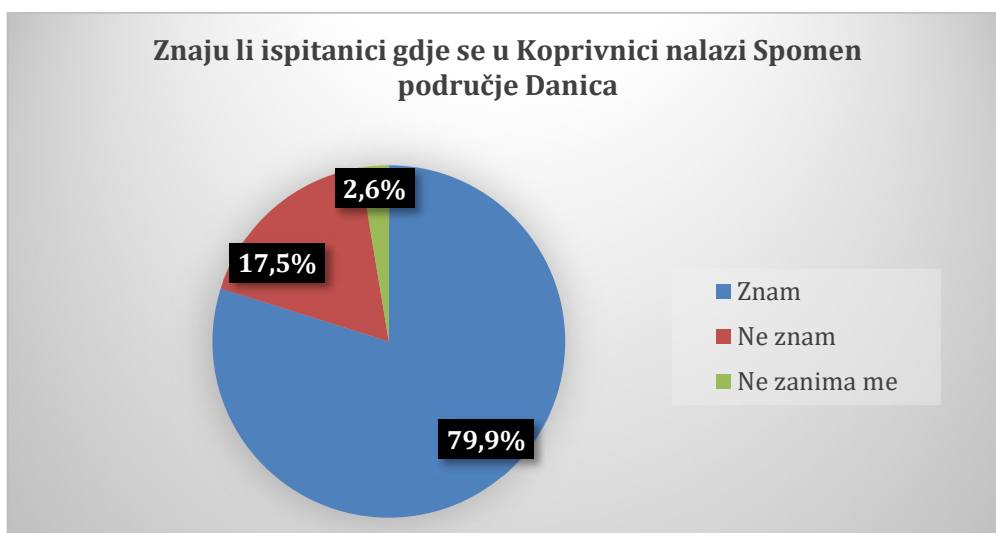
62 ispitanika (54,4%) tvrdi da nije upoznato s navedenom informacijom, 48 (42,1%) ispitanika zna da je Spomen područje proglašeno Kulturnim dobrom, a četvero ispitanika izjasnilo se da ih takve informacije ne zanimaju i ne zamaraju se takvim pitanjima.

Grafički prikaz 8. Spomen područje Danica proglašeno Kulturnim dobrom Republike Hrvatske

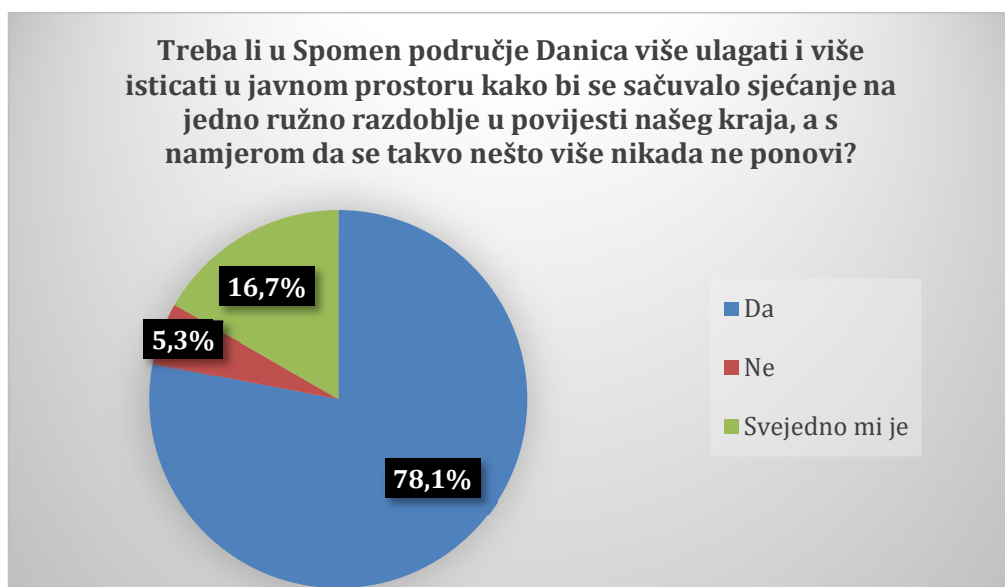
Grafički prikaz 9 prikazuje koliko ispitanika zna gdje se nalazi Spomen područje Danica u Koprivnici. 91 ispitanik, odnosno 79,8% zna gdje se nalazi Spomen područje Danica, njih 20 ne zna gdje se nalazi te tri ispitanika to ni ne zanima.

Grafički prikaz 9. Lokacija Spomen područja Danica u Koprivnici

U sljedećem grafikonu možemo vidjeti podržavaju li ispitanici inicijativu obnove te ulaganja u Spomen područje Danica i njegovo isticanje u javnom prostoru. Da bi se trebalo više ulagati u memorijalno područje i više ga isticati u javnom prostoru, kako bi se sačuvalo sjećanje na jedno ružno razdoblje u povijesti, a s namjerom da se više nikad takvo nešto ne ponovi slaže se 89 ispitanika (78,1%), 19 ispitanika (16,7%) zaključuje da im je svejedno što se bude događalo sa Spomen područjem Danica, a šest ispitanika (5,3%) se ne slaže s navedenom tvrdnjom.

Grafički prikaz 10. Ulaganje u Spomen područje Danica i isticanje u javnom prostoru

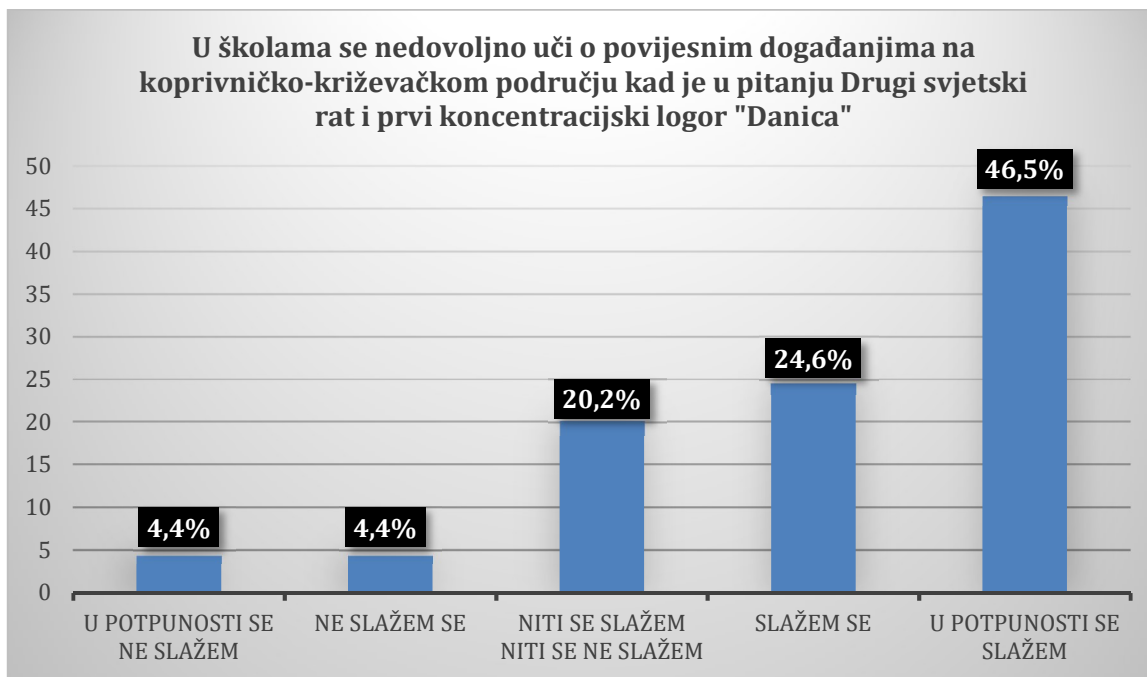
Sljedeća dva grafikona prikazuju linearno mjerilo odgovora u rasponu od 1 do 5 (1 – u potpunosti se ne slažem, 2 – ne slažem se, 3 – niti se slažem niti se ne slažem, 4 – slažem se, 5 – u potpunosti se slažem).

Na grafikonu 11 prikazana je tvrdnja kako mediji ne izvješćuju dovoljno o povijesnim događanjima na koprivničko-križevačkom području kad je u pitanju Drugi svjetski rat i prvi koncentracijski logor „Danica“, a najviše ispitanika njih 52 ili 45,6% ocijenilo je navedenu tvrdnju ocjenom 5, 29 ispitanika ili 25,4% odlučilo se za ocjenu 3, 22 ispitanika ili 19,3% ocjenjuje s 4, za ocjenu 2 odlučilo se šest ispitanika, a za ocjenu 1 pet ispitanika.

Grafički prikaz 11. Medijski prikaz povijesti koprivničko-križevačkog područja

Na grafikonu 12 prikazano je slaganje ispitanika s tvrdnjom kako se u školama nedovoljno uči o povijesnim događanjima na koprivničko-križevačkom području kad je u pitanju Drugi svjetski rat i prvi koncentracijski logor „Danica“, a najviše ispitanika njih 53 ili 46,5% ocijenilo je navedenu tvrdnju ocjenom 5, 28 ispitanika ili 24,6% odlučilo se za ocjenu 4, 23 ispitanika ili 20,2% ocjenjuje s 3, a po pet ispitanika odlučilo se za ocjenu 2 i ocjenu 1.

6.2. Zaključak istraživanja

Provedenim istraživanjem i analiziranjem dobivenih rezultata može se zaključiti da ispitanici smatraju kako znaju malo o logoru „Danica“ u Koprivnici jer je 62% ispitanika tako iznijelo svoje mišljenje, što je znak da bi se povijesni događaji na Koprivničkom području trebali češće spominjati u društvu i javnom prostoru te zainteresirati građane kako bi nešto više naučili o povijesnim događajima u svojoj blizini. Da se malo ističe u javnom prostoru tema Spomen područja Danice vidimo i po neinformiranosti ispitanika (54,4%) da je spomen područje proglašeno Kulturnim dobrom Republike Hrvatske.

Stoga ni ne čudi da se većina ispitanika složila s tezama da mediji trebaju više izvještavati i da se u školama treba više učiti o Drugom svjetskom ratu i prvom koncentracijskom logoru „Danica“.

Ljudi koji su prošli užase i strahote u logoru „Danica“ i u drugim logorima zaslužuju da ih se pamti i da im se bar jednom na godinu oda počast. Većina ispitanika, njih 78,1% se slaže da u Spomen područje Danica treba više ulagati, nastaviti planiranu drugu fazu obnove, zanimljivim sadržajem privući ljude kako bi dolazili na Spomen područje te učili o povijesti, kako bi se sačuvalo sjećanje na jedno ružno razdoblje u povijesti našeg kraja, a s namjerom da se takvo nešto više nikada ne ponovi.

Analiziranjem rezultata ankete postavljene hipoteze su:

H1 - Građani smatraju da premalo znaju o povijesti prvog ustaškog logora „Danica“ – POTVRĐENA HIPOTEZA

H2 - Građani podržavaju inicijativu obnove i ulaganje u Spomen područje Danica – POTVRĐENA HIPOTEZA

H3 - Građani nisu zadovoljni izvještavanjem o povijesnim događanjima na koprivničko-križevačkom području za vrijeme Drugog svjetskog rata – NI POTVRĐENA NITI OPOVRGNUTA HIPOTEZA

H4 - Građani smatraju da bi trebalo u školama više učiti o povijesnim događanjima na koprivničko-križevačkom području za vrijeme Drugog svjetskog rata – POTVRĐENA HIPOTEZA

Također, potrebno je razjasniti i ponovno razmotriti treću hipotezu „Građani nisu zadovoljni izvještavanjem o povijesnim događanjima na koprivničko-križevačkom području za vrijeme Drugog svjetskog rata“. Naime, analizirajući provedeno istraživanje anonimnom anketom potvrđeno je kako ispitanici smatraju da se ne izvještava dovoljno. Uzimajući u obzir paralelno istraživanje kroz arhivu novina *Glasa Podravine* i novijih internetskih portala vidljivo je da mediji pišu o spomenutoj temi. Koji su onda razlozi da građani smatraju to izvještavanje nezadovoljavajućim? Ne piše li se dovoljno ili ih ljudi ne zamjećuju u dovoljnoj mjeri, odnosno ne pridaju dovoljnu pažnju tim natpisima?

7. Zaključak

Logor „Danica“ bio je samo ulazak logoraša u strašnju sudbinu koja ih je vodila do Jasenovca, Jadovna i drugih logora gdje su najčešće smrtno stradali. Takve povijesne teme ne bismo smjeli izbjegavati, naprotiv treba ih isticati u javnom prostoru. Kultura sjećanja treba poticati narod na toleranciju, jednakost i nadu u bolje sutra kada će ljudi zajedno dolaziti na spomen područja, praštati jedni drugima te se zajedno prisjećati i neugodnih epizoda iz povijesti.

Danas Spomen područje Danica ima status Kulturnog dobra Republike Hrvatske, Muzej grada Koprivnice i Grad Koprivnica kontinuiranim višegodišnjim radovima nastoje Spomen područje Danica održati u javnoj memoriji ne samo u našem gradu već i u nacionalnim relacijama. Kroz svo razdoblje od 1981. godine poduzimane su akcije zaštite te manje obuhvatni građevinski i hortikulturni radovi što ipak ne zadovoljava status područja.

Također, Muzej grada Koprivnice i Grad Koprivnica u narednom razdoblju nastoje iznaći modus novih akcija adaptacije i uređenja Spomen područja Danica u moderan muzejski kompleks uz pomoć sredstava Europske unije, a što očito ne spada u prioritete Grada Koprivnice te se poduhvat druge faze obnove odlaže u neodređenu budućnost s uvjetovanjem dobivanja europskih sredstava.

U današnjoj kulturi sjećanja i povijesti politike glavno mjesto zauzima Domovinski rat, te je nakon 1990. godine sjećanje na Narodnooslobodilački pokret postalo na neki način nepoželjno, a što potvrđuje i sudbina Spomen područja Danica, kao i spomenika „Izvidnica“. Zbog dominantne nacionalne identifikacije pojačane 1990-ih ratnim okolnostima, logor „Danica“ kao mjesto gdje su stradavali prvenstveno ljudi drugih nacionalnosti za većinu stanovnika grada Koprivnice predstavljao je podsjetnik na događaje koje je lakše bilo zaboraviti.

Od početka 2000-ih situacija se ipak donekle mijenja. Godišnjice osnutka i zatvaranje logora redovito se obilježavaju u suradnji Muzeja grada Koprivnice, Grada Koprivnice te brojnih građanskih udruga u Gradu, Županiji i Hrvatskoj – od Udruga antifašističkih boraca i antifašista do Židovskih općina u Koprivnici i Zagrebu, Srpskog narodnog vijeća, Udruga Roma, Documente, Centra za očuvanje sjećanja na holokaust te Ministarstva kulture RH.

Spomen područje Danica potrebno je obnoviti i dovršiti planiranu drugu fazu radova kako bi se privuklo ljude i kako bi shvatili da bez obzira na sve što se događalo nakon 1941. godine i dalje

treba podsjećati i misliti na one koji su patili u logoru „Danica“, ali i u ostalim logorima na području NDH. Nije dovoljno jednom godišnje zapaliti svijeću i položiti vijence, žrtve su zaslužile više naše pažnje u javnosti i medijima, ali i u školama gdje ne bi trebali izbjegavati povijesnu temu logora „Danice“ već bi Spomen područje Danica trebalo biti uvršteno u sastavni dio škole u prirodi.

Također, ljudi bi trebali prihvatiti da su dio naroda koji su u jednom vremenu sudjelovali u istrebljivanju svojih sugrađana te prihvatiti činjenice koje su se događale za vrijeme NDH i priznati strahote koje su se događale. Uz probuđenu svijest potrebno je učiti buduće naraštaje na koji način te događaje staviti u povijesni kontekst, a saznanja o tim događajima da shvate kao svojevrsnu opomenu. Kad se osvrnemo na ratnu povijest koja nam je iza leđa, moramo gledati i prema naprijed kako se takvi događaji ne bi ponovili jer samo kulturom sjećanja na zločine koji su se dogodili u povijesti možemo izgraditi budućnost i mir u svijetu.

Literatura

Knjige:

- [1] Assmann, J. (2006) Kultura sjećanja. Brkljačić, M. & Prlenda, S. (ur.) *Kultura pamćenja i historija*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, str. 47-78
- [2] Banjeglav, T. *Sjećanje na rat ili rat sjećanja* U: Karačić, D., Banjeglav, T., Govedarica, N. (2012) *Re:vizija prošlosti. Politike sjećanja u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji od 1990. godine*, Sarajevo, Asocijacija Alumni Centra za interdisciplinarnе postdiplomske studije (ACIPS), str. 91-154, URL: <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/sarajevo/09702.pdf> (datum pristupa 12.9.2022.)
- [3] Cipek, T. (2009) Sjećanje na 1945: Čuvanje i brisanje. O snazi obiteljskih narativa. Bosto, S. & Cipek, T. (ur.) *Kultura sjećanja: 1945. Povijesni lomovi i svladavanje prošlosti*. Zagreb, Disput, str. 155-167
- [4] Dizdar, Z. (2017) *Logor Danica u Koprivnici 1941.-1942.* Koprivnica, Muzej grada Koprivnice.
- [5] Dizdar, Z. (2017) *Logor Danica u Koprivnici 1941.-1942., dokumenti*. Koprivnica, Muzej grada Koprivnice.
- [6] Dizdar, Z. (2020) *Logor Danica u Koprivnici 1941.-1942., poimenični popis logoraša*. Koprivnica, Muzej grada Koprivnice.
- [7] Deverić, M., Fumić I. (2008) *Hrvatska u logorima 1941-1945*. Zagreb, Savez antifašističkih boraca i antifašista Republike Hrvatske.
- [8] Despot, D. (2007) *Vrijeme zločina, Novi prilozi za povijest koprivničke Podravine 1941.-1948*. Zagreb, Despot infinitus.
- [9] Dobrila, P. A. (1983) *Prilozi za povijest NOB-a koprivničkog kraja od 1941. do 1944. godine*. Koprivnica: OOUR Muzej grada Koprivnice.
- [10] Feletar, D. & Petrić, H. (ur.) (2020) *Mihovil Pavlek Miškina - život i djelo: zbornik s kolokvija u povodu 130. obljetnice rođenja i 100. obljetnice prvog objavljenog članka*. Koprivnica, Meridijan; Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju; Povijesno društvo. Holtz, S. (2008). *Korporativni razgovori*. Zagreb, Biblioteka PRint.
- [11] Goldstein, I. (2008) *Hrvatska 1918-2008*. Zagreb, Europapress holding, Novi Liber.
- [12] Karge, H. (2014) *Sećanje u kamenu – okamenjeno sećanje?* Beograd, Biblioteka XX.vek
- [13] Komšić, I. (2009) Komunizam i nacionalna svijest na kraju Drugog svjetskog rata u Jugoslaviji. Bosto, S. & Cipek, T. (ur.) *Kultura sjećanja: 1945. Povijesni lomovi i svladavanje prošlosti*. Zagreb, Disput, str. 29-36

- [14] Nora, P. (2006) Između Pamćenja i Historije. Problematika mjesta. Brkljačić, M. & Prlenda, S. (ur.) *Kultura pamćenja i historija*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, str. 21-43
- [15] Steindorff, L. (2006) *Povijest Hrvatske od srednjeg vijeka do danas*. Zagreb, Naklada Jesenski i Turk
- [16] Šadek, V. (2017) *Podravina u Drugom svjetskom ratu i poraću (1941.-1948.)*. Samobor, Meridijani.

Znanstveni radovi:

- [1] Badurina, M. (2013) Nacionalni mitovi i nekritički historizam u jugoslovenskom i postjugoslovenskom kontekstu. *Essehist: časopis studenata povijesti i drugih društveno-humanističkih znanosti*, Vol. 5, No. 5 str. 84-89. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/272050> (datum pristupa 8.10.2022.)
- [2] Dizdar, Z. (2007) Ljudski gubici logora "Danica" kraj Koprivnice 1941. - 1942., *Podravski zbornik*, (33), str. 187-212. URL: <https://hrcak.srce.hr/228390> (datum pristupa 22.8.2022.)
- [3] Hajdarović, M. (2014) Danica – prvi logor u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, Hrvatski povijesni portal – broj 11., *Inter nos*, Prelog URL: https://www.academia.edu/6856739/Hrvatski_povijesni_portal_broj_11 (datum pristupa: 22.8.2022.)
- [4] Horvatić, F. (1975) Logor Danica u Koprivnici, *Podravski zbornik*, (1), str. 43-55. URL: <https://hrcak.srce.hr/234376> (datum pristupa 21.8.2022.)
- [5] Horvatić, F., Uređivanje Spomen parka na "Danici", *Muzejski vjesnik 4 – glasilo muzeja sjeverozapadne Hrvatske* (1981). Varaždin, str. 6-8. URL: <https://hrcak.srce.hr/85191> (datum pristupa 22.8.2022.)
- [6] Laszlo, Ž. (2008) Spomen područje logora Danica, *Podravski zbornik*, (34), str. 21-26. URL: <https://hrcak.srce.hr/file/331842> (datum pristupa 25.8.2022.)
- [7] Špoljar, M. (1982) Lenko Pleština – Spomen područje "Danica", *Podravski zbornik*, (8), str. 174-179. URL: <https://hrcak.srce.hr/233270> (datum pristupa 22.8.2022.)
- [8] Tomasevich, J. (2010) Navodni i stvarni gubici stanovništva (2010.), XVII. poglavlje iz knjige *Rat i revolucija u Jugoslaviji 1941 - 1945*. Okupacija i kolaboracija, EPH, Liber, Zagreb, URL: <https://ivanlovenovic.com/clanci/varia/jozo-tomashevic-navodni-i-stvarni-gubici-stanovnistva> (datum pristupa 12.9.2022.)

Digitalizirani brojevi *Glasa Podravine*

- [1] Na posljednjem kolosjeku. *Glas Podravine*, (5), 30.1.1976. str. 1. URL: <https://library.foi.hr/dbook/novine.php?C=20&godina=1976&broj=000005&page=001&upit=danica> (datum pristupa: 9.10.2022.)
- [2] Zajedničkim sredstvima do objekta kulture. *Glas Podravine*, (33), 13.8.1976. str. 6. URL: <https://library.foi.hr/dbook/novine.php?C=20&godina=1976&broj=000033&page=006&upit=danica> (datum pristupa: 9.10.2022.)
- [3] Izvršno vijeće skupštine općine: Posljednji dani spomenika. *Glas Podravine*, (9), 8.3.1991. str.2. URL: <http://library.foi.hr/glas/pregled.aspx?v=1&z=0&godina=1991&broj=009&stranica=002&u=spomenik> (datum pristupa: 5.9.2022.)
- [4] U subotu svečanost na „Danici“. *Glas Podravine*, (26), 3.7.1981. str. 1. URL: http://library.foi.hr/glas/pregled.aspx?v=1&z=0&godina=1981&broj=026&stranica=001&u=dan*ustanka (datum pristupa: 5.9.2022.)
- [5] Organiziran besplatan prijevoz do „Danice“. *Glas Podravine*, (26), 3.7.1981. str. 1. URL: http://library.foi.hr/glas/pregled.aspx?v=1&z=0&godina=1981&broj=026&stranica=001&u=dan*ustanka (datum pristupa: 5.9.2022.)
- [6] Riješeni smo da branimo tekovine revolucije i socijalističke izgradnje. *Glas Podravine*, (27), 10.7.1981. str. 1. URL: http://library.foi.hr/glas/pregled.aspx?v=1&z=0&godina=1981&broj=027&stranica=001&u=logor*danica (datum pristupa: 5.9.2022.)
- [7] Još jedna potvrda zajedništva. *Glas Podravine*, (26), 3.7.1981. str. 1. URL: http://library.foi.hr/glas/pregled.aspx?v=1&z=0&godina=1981&broj=026&stranica=001&u=dan*ustanka (datum pristupa: 5.9.2022.)

Internet izvori:

- [1] *Polaganjem vijenaca i paljenjem svijeća obilježen Dan antifašističke borbe.* URL: <https://koprivnica.hr/novosti/polaganjem-vijenaca-i-paljenjem-svijeca-obiljezen-dan-antifasisticke-borbe/> (datum pristupa: 10.9.2022.)
- [2] *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.* Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. URL: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=43670> (datum pristupa 12.9.2022.)
- [3] *Istarska enciklopedija.* URL: <https://www.istrapedia.hr/hr/natuknice/370/narodnooslobodilacki-pokret-nop> (datum pristupa: 20.8.2022.)
- [4] Dretar, M. *Sjećamo li se Danice?*, Hrvatski povijesni portal. URL: <http://povijest.net/2018/?p=3030> (datum pristupa 20.8.2022.)
- [5] Vjesnikov kalendar: *Osnovan prvi ustaški sabirni logor Danica.* URL: <https://www.antifasisticki-vjesnik.org/hr/kalendar/4/15/183/> (datum pristupa: 20.8.2022.)
- [6] CIEH-Centar za istraživanje i edukaciju o Holokaustu, Mesta stradavanja, *Prva faza Holokausta u Srbiji i Hrvatskoj, Logor Danica.* URL: <https://cieh-chre.org/logor-danica-koprivnica/#/ms-16/1> (datum pristupa: 21.8.2022.)
- [7] *Prvi ustaški sabirni logor – Danica.* URL: <http://www.maz.hr/2021/04/21/prvi-ustaski-sabirni-logor-danica/> (datum pristupa: 20.8.2022.)
- [8] *Sećanja na ustaški logor „Danicu“.* URL: <https://jadovno.com/arhiva/tihomir-t-prodanovic-secanja-na-ustaski-logor-danicu.html> (datum pristupa 21.8.2022.)
- [9] Hajdarović, M. (2014) *Danica – prvi logor u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, Hrvatski povijesni portal* – broj 11., Inter nos, Prelog
URL: https://www.academia.edu/6856739/Hrvatski_povijesni_portal_broj_11 (datum pristupa: 22.8.2022.)
- [10] *Danica memorial.* URL: http://www.lenkoplestina.com/projects/03_koprivnica/c101.htm (datum pristupa: 22.8.2022.)
- [11] *Retrospektivna izložba Zlatko Prica 100 godina 1916. - 2016. u Klovićevim dvorima.* URL: <https://www.vecernji.hr/kultura/retrospektivna-izlozba-zlatko-prica-100-godina-1916-2016-u-klovicevim-dvorima-1093839> (datum pristupa: 22.8.2022.)
- [12] *Zlatko Prica - Rođen pod imenom Zoltan Ödön, stil je oštrije formirao za boravka u Indiji.* URL: <https://www.jutarnji.hr/kultura/art/zlatko-prica-roden-pod-imenom-zoltan-dn-stil-je-ostrije-formirao-za-boravka-u-indiji-6421712> (datum pristupa: 22.8.2022.)
- [13] *Spomen područje Danica.* URL: <http://www.muzej-koprivnica.hr/o-nama/objekti-i-zbirke/danica/> (datum pristupa: 24.8.2022.)

- [14] *Dan sjećanja na Danici: Mesić: Prije točno 80 godina jedan zločinački režim pokazao je svoje pravo lice.* URL: <https://drava.info/2021/04/foto-video-dan-sjecanja-na-danici-mesic-prije-tocno-80-godina-jedan-zlocinacki-rezim-pokazao-je-svoje-pravo-lice/> (datum pristupa 5.9.2022.)
- [15] *Obilježena tužna 80. obljetnica od osnutka ustaškog logora Danica, prvog u NDH.* URL: <https://lokalni.vecernji.hr/gradovi/obiljezana-tuzna-80-obljetnica-od-osnutka-ustaskog-logora-danica-prvog-u-ndh-23021> (datum pristupa 11.9.2022.)
- [16] *Muzej grada Koprivnice, izvješće 2021.* URL: https://mdc.hr/files/pdf/Izvjesca/2021/Muzej%20grada%20Koprivnice_2021_mdc.pdf (datum pristupa 11.9.2022.)
- [17] *Polaganjem vijenaca i paljenjem svijeća obilježen je Dan antifašističke borbe.* URL: <https://koprivnica.hr/novosti/polaganjem-vijenaca-i-paljenjem-svijeca-obiljezen-je-dan-antifasisticke-borbe/> (datum pristupa 11.9.2022.)
- [18] *Obilježavanje 80. obljetnice koprivničke „kristalne noći“.* <https://www.muzej-koprivnica.hr/obiljezavanje-80-obljetnice-koprivnicke-kristalne-noci/> (datum pristupa 11.9.2022.)

Tablice:

Tablica 1. Grafička mapa „Ljudi iz logora Danica“	26
---	----

Popis slika :

Slika 2.1. Nezavisna Država Hrvatska	9
Slika 3.1 Karta logora od 1941.-1945. u NDH	12
Slika 3.2 Martin Nemeč, Stjepan Pižeta i Mijo Bzik.....	13
Slika 3.3 Napuštena tvornica Danica pretvorena u Prvi ustaški logor NDH.....	14
Slika 3.4 Grupa logoraša na Danici 1941. godine (Muzej Koprivnice)	17
Slika 4.1. Prijedlog projekta - nacrt.....	22
Slika 4.2. Prijedlog projekta – maketa.....	23
Slika 4.3. Nacrt unutrašnjosti Spomen-muzeja	24
Slika 4.4. Spomen-muzej 1981.godine	25

Slika 4.5. Unutrašnjost Spomen-muzeja.....	25
Slika 4.6. Vodotoranj na Spomen području Danica	30
Slika 4.7. Logorski zid.....	31
Slika 4.8 Plato strukturiran u dvije razine	31
Slika 4.9 Međusobna povezanost Spomen područje Danica (1981.)	31
Slika 4.10 Jutarnja demontaža Sabolićevog Partizana, 1991.	33
Slika 4.11 Spomen područje Danica 2004. godine.....	34
Slika 4.12 Spomen područje Danica 2022. godine.....	35
Slika 4.13 Spomen područje Danica 2022. godine.....	36
Slika 4.14 Spomen područje Danica 2022. godine.....	36
Slika 5.1. Glas Podravine: Najava svečanosti na Danici	40
Slika 5.2 Pavle Gaži drži govor na otvorenju Spomen području Danica	41
Slika 5.3. Komemoracija na Spomen području Danica 15. travnja 2021. godine.....	43
Slika 5.4. Govor gradonačelnika povodom obilježavanja Dana antifašističke borbe	44

Popis grafičkih prikaza:

Grafički prikaz 1. Spolna struktura.....	46
Grafički prikaz 2. Dobna struktura	46
Grafički prikaz 3. Stupanj obrazovanja	47
Grafički prikaz 4. Područje stanovanja.....	48
Grafički prikaz 5. Općenito znanje ispitanika o povijesti logora „Danica“	48
Grafički prikaz 6. Emocije koje izaziva saznanje da je kroz logor „Danica“.....	49
Grafički prikaz 7. Održavanje komemoracije.....	50
Grafički prikaz 8. Spomen područje Danica proglašeno Kulturnim dobrom Republike Hrvatske	50
Grafički prikaz 9. Lokacija Spomen područja Danica u Koprivnici	51
Grafički prikaz 10. Ulaganje u Spomen područje Danica i isticanje u javnom prostoru	51
Grafički prikaz 11. Medijski prikaz povijesti koprivničko-križevačkog područja.....	52
Grafički prikaz 12. Učenje u školama o povijesti na koprivničko-križevačkom području	53

**IZJAVA O AUTORSTVU
I
SUGLASNOST ZA JAVNU OBJAVU**

Završni/diplomski rad isključivo je autorsko djelo studenta koji je isti izradio te student odgovara za istinitost, izvornost i ispravnost teksta rada. U radu se ne smiju koristiti dijelovi tuđih radova (knjiga, članaka, doktorskih disertacija, magistarskih radova, izvora s interneta, i drugih izvora) bez navođenja izvora i autora navedenih radova. Svi dijelovi tuđih radova moraju biti pravilno navedeni i citirani. Dijelovi tuđih radova koji nisu pravilno citirani, smatraju se plagijatom, odnosno nezakonitim prisvajanjem tuđeg znanstvenog ili stručnoga rada. Sukladno navedenom studenti su dužni potpisati izjavu o autorstvu rada.

Ja, IVANA ŠENIČNJAK (ime i prezime) pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključivi autor/ica završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom SPOMEN POKREĆE DANICA U KULTURI SJERANJA KOPRIVNICE (upisati naslov) te da u navedenom radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

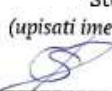

(vlastoručni potpis)

Sukladno Zakonu o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju završne/diplomske radove sveučilišta su dužna trajno objaviti na javnoj internetskoj bazi sveučilišne knjižnice u sastavu sveučilišta te kopirati u javnu internetsku bazu završnih/diplomskih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice. Završni radovi istovrsnih umjetničkih studija koji se realiziraju kroz umjetnička ostvarenja objavljuju se na odgovarajući način.

Ja, IVANA ŠENIČNJAK (ime i prezime) neopozivo izjavljujem da sam suglasan/na s javnom objavom završnog/diplomskog (obrisati nepotrebno) rada pod naslovom SPOMEN POKREĆE DANICA U KULTURI SJERANJA KOPRIVNICE (upisati naslov) čiji sam autor/ica.

Student/ica:
(upisati ime i prezime)

(vlastoručni potpis)